

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра міжнародних відносин і регіональних студій**

ВИШИВАТА ДІАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

Науковий керівник:
КУЛИК СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ
кандидат політичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 9 засідання
кафедри міжнародних відносин
і регіональних студій
від 11 квітня 2025 р.
завідувач кафедри
_____ проф. Коцан Н.Н.

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Вишивата Д. О. Особливості сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки.

Рукопис. Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025. 61 с. Українська мова.

В першому розділі бакалаврської роботи розглянуто теоретико-методичні особливості дослідження зовнішньої політики держави, проаналізовано значення політики країн як об'єкта дослідження міжнародних відносин. Проаналізовано наукові публікації з проблематики дослідження, розглянуто методи дослідження зовнішньої політики держави.

У другому розділі роботи досліджено умови і чинники реалізації зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки, розглянуто історичні та економічні передумови формування її зовнішньої політики. Також розглянуто основні законодавчі підстави реалізації зовнішньої політики ПАР на сучасному етапі. Встановлено, що історично ПАР сформувала різні форми та напрямки внутрішньої та зовнішньої політики. У різних час вони ґрунтувались на жорстких проявах расистського апартеїду, експлуатації чорношкірого населення представниками білої раси, а також на принципах демократії та поліаспектності. Зараз вона має значні законодавчі напрацювання в галузі реалізації зовнішньої політики та участі в міжнародних програмах і проектах.

В третьому розділі роботи проведено аналіз зовнішньої політики ПАР, розглянуто особливості її сучасної зовнішньополітичної діяльності, що включає в себе принципи демократичного розвитку, пасивізму або невтручання у внутрішні справи інших держав й відмови від вирішення збройних конфліктів військовими засобами. Також проаналізовано участь країни в міжнародних організаціях, наведені особливості її зовнішньоекономічної діяльності. Виокремлено основні проблеми та можливі перспективи впровадження нової зовнішньополітичної стратегії держави.

Встановлено, що основними перевагами ПАР у реалізації її зовнішньої політики є: її провідні політичні позиції в регіоні; реалізація політики нейтралітету; налагодження більш тісної політичної співпраці з країнами Африки, Азії та Південної Америки; намагання стати потужним геополітичним гравцем. Водночас недоліками у реалізації зовнішньої політики ПАР є: віддаленість від світових фінансово-економічних центрів світу; значна залежність від іноземних інвестицій; політична спадщина минулої расистської політики; великі витрати на оборонну сферу та армію; політична та соціально-економічна напруга в регіоні; прояви насильства та корупція у владі. Доведено, що ПАР має значні перспективи для реалізації своєї політики нейтралітету та активної участі у суспільно-політичному житті країн Африки та світу загалом.

Рис. – 10, табл. – 4, бібліографія – 46.

Ключові слова: зовнішня політика держави, зовнішньополітичні пріоритети, апартеїд, регіональна безпека, регіональний геополітичний лідер.

ABSTRACT

Vyshyvata D. O. Features of the Modern Foreign Policy of the Republic of South Africa.

Manuscript. Bachelor's Thesis in 291 «International relations, public communications and regional studies». Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025. 61 p. Ukrainian.

The first section of the bachelor's thesis examines the theoretical and methodological features of the study of the state's foreign policy, analyzes the significance of the country's policy as an object of international relations research. Analyzes scientific publications on the research issues, considers methods of studying the state's foreign policy.

The second section of the work examines the conditions and factors of the implementation of the foreign policy of the Republic of South Africa, considers the historical and economic prerequisites for the formation of its foreign policy. Also, the main legislative bases for the implementation of the foreign policy of South Africa at the present stage are considered. It is established that historically South Africa has formed various forms and directions of domestic and foreign policy. At different times, they were based on harsh manifestations of racist apartheid, exploitation of the black population by representatives of the white race, as well as on the principles of democracy and multifacetedness. Now it has significant legislative developments in the field of implementing foreign policy and participation in international programs and projects.

The third section of the work analyzes the foreign policy of South Africa, considers the features of its modern foreign policy activities, which include the principles of democratic development, passivism or non-interference in the internal affairs of other states and the refusal to resolve armed conflicts by military means. The country's participation in international organizations is also analyzed, and the features of its foreign economic activities are presented. The main problems and possible prospects for implementing a new foreign policy strategy of the state are identified. It is established that the main advantages of South Africa in implementing its foreign policy are: its leading political positions in the region; implementation of a policy of neutrality; establishment of closer political cooperation with the countries of Africa, Asia and South America; efforts to become a powerful geopolitical player. At the same time, the disadvantages in implementing South Africa's foreign policy are: remoteness from the world's financial and economic centers of the world; significant dependence on foreign investments; political legacy of past racist policies; large expenditures on the defense sector and the army; political and socio-economic tension in the region; manifestations of violence and corruption in power. It has been proven that South Africa has significant prospects for implementing its policy of neutrality and active participation in the socio-political life of African countries and the world in general.

Fig. – 10, table – 4, bibliography – 46.

Keywords: foreign policy of the state, foreign policy priorities, apartheid, regional security, regional geopolitical leader.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	7
1.1. Політика держав як об'єкт дослідження міжнародних відносин	7
1.2. Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження	16
1.3. Методи дослідження зовнішньої політики держави	18
РОЗДІЛ 2. УМОВИ ТА ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ	
ПОЛІТИКИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	21
2.1. Історичні чинники та економічні передумови формування зовнішньої політики країни	21
2.2. Законодавчі особливості реалізації зовнішньої політики Південно- Африканської Республіки	26
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ	
ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	32
3.1. Зовнішньополітична діяльність країни та її участь у міжнародних організаціях	32
3.2. Зовнішньоекономічна і торгівельна діяльність держави	42
3.2. Проблеми та перспективи реалізації зовнішньої політики Південно- Африканської Республіки	48
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Південно-Африканська Республіка є однією з суперечливих країн у політичному відношенні та реалізації власної зовнішньополітичної стратегії, що ґрунтується на принципах нейтралітету та невтручання у внутрішні справи інших держав, включаючи сучасну російсько-українську війну. Будуючи країною з ядерними технологіями, вона на початку 2000-х років оголосила про свій без'ядерний статус і намагається бути політичним та економічним лідером у Південній Африці, а також брати активну участь у регіональних та міжнародних організаціях й налагоджує двосторонні ділові стосунки з США, КНР, РФ та іншими державами. Тому дослідження особливостей її сучасної зовнішньої політики є актуальним, що й зумовило вибір теми бакалаврської роботи.

Об'єкт дослідження – сучасна зовнішня політика Південно-Африканської Республіки.

Предмет дослідження – зміст, особливості впровадження та проблеми реалізації зовнішньої політики ПАР на сучасному етапі розвитку.

Мета бакалаврської роботи – з'ясування змісту і проблем реалізації сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки.

Виходячи з основної мети, ми поставили такі завдання:

- узагальнити суть поняття зовнішня політики держави, її форми прояву, основні види та засоби впровадження;
- розглянути передумови та чинники реалізації зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки;
- проаналізувати основний зміст і форми реалізації зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки щодо своїх сусідів, регіональних і світових геополітичних центрів, міжнародних організацій;
- визначити проблеми й перспективи реалізації зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки тощо.

Теоретико-методичну основу бакалаврської роботи склали наукові публікації українських і зарубіжних науковців, які займалися розглядом зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки: Д. Гузь, К. Жук, Д.Кулеби, Д. Леє, П. Лісовського, Ю. Лісовської, Н. Олійник, Л. Самойлової, А.Сапсай, С. Толстова, Г. Карвалхо, М. Мару та ін. У ході написання бакалаврської роботи ми використали різні наукові методи аналізу та синтезу, а також узагальнення та систематизації, SWOT-аналізу, контент- та івент-аналізу, аналізу сучасної політичної ситуації, порівняльний, описовий та інші методи.

Новизна дослідження базується на аналізі поточної зовнішньополітичної ситуації на Півдні Африки та нових напрямках зовнішньополітичної діяльності ПАР у сучасному геополітичному середовищі.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали бакалаврської роботи можуть слугувати інформаційними джерелами у навчальному процесі та подальших наукових дослідженнях щодо особливостей реалізації сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки.

Структура роботи складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота містить 10 рисунків і 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Політика держав як об'єкт дослідження міжнародних відносин

З метою розуміння й усвідомлення ролі зовнішньої політики у сучасних міжнародних відносинах важливим є аналіз і розуміння її об'єкта та предмета. В теорії міжнародних відносин (ТМВ) тривають дискусії про сутність зовнішньої політики як однієї з форм прояву міжнародної взаємодії. Як відзначають науковці, в об'єктну сферу ТМВ можна включити багато складових міжнародних процесів і багатоаспектної співпраці у політичній, фінансово-економічній, культурній та інформаційній сферах [13].

Традиційно об'єктом міжнародних відносин вважають зовнішньополітичне середовище, що характеризується поліаспектністю, комплексною взаємодією та проявами, що відповідають певним параметрам і нормам міжнародного співжиття та вписуються в політико-правове поле [20].

Сучасне зовнішньополітичне середовище проявляє себе в складних процесах виникнення і розвитку міжнародних інститутів, поширення й посилення міжнародних режимів, прояву конфліктів і воєн, що потребує більшої впорядкованості й врегулювання у відносинах між міжнародно-правовими суб'єктами. Тобто, об'єктом ТМВ є різноманітні політико-соціальні та фінансово-економічні відносини й рухи, що вписуються в міжнародно-правову основу. Це значно звужує розуміння поняття об'єкта науки про міжнародні відносини до міждержавних взаємодій й призводить до суттєвих відмінностей у проявах зовнішньої політики та регулювання конфліктних ситуацій [5].

Грунтуючись на аналізі різноманітних наукових концепцій і теоретичних напрямків у ТМВ, необхідно зазначити, що її об'єкт характеризується, по-перше, подвійним розумінням його змісту та процесів врегулювання, по-друге, значним ступенем непередбаченості, що впливає із принципів демократії та психологічних особливостей суб'єктів, які приймають рішення і здатні впливати на хід розвитку міжнародних політичних подій, процесів та явищ [12].

Проблемним є також визначення предметного поля та основних дослідницьких методів ТМВ. Останні стосуються різноманітних зовнішньополітичних явищ та видів людської діяльності, що розвиваються за специфічними законами, мають власну динаміку та суттєво впливають на двосторонні, регіональні та глобальні системи міжнародної взаємодії [13].

Різнманітні види та форми зовнішньої політики застосовують численні засоби (військо, зовнішньополітичну стратегію та міжнародну дипломатію), вони мають багато можливостей для реалізації та проявляються в різних середовищах. Отже, складовою частиною предметного поля ТМВ, з одного боку, є центральні поняття політології – «зовнішня політика», «політичний процес», «політичний режим», «внутрішня політика», «принципи зовнішньої політики», «міжнародні конфлікти», «міжнародна напруженість» тощо.

Фахівці визначають такі основні проблеми будь-якого наукового дослідження, що складають предмет ТМВ:

- методологічні принципи та основні наукові методи дослідження;
- основні напрямки історії розвитку ТМВ, їх концептуальні та методологічні особливості;
- міжнародні відносини як політико-суспільний феномен та їх закономірності;
- система комплексних міжнародних відносин та її зовнішньополітичне середовище;
- суб'єкти міжнародних відносин та їх головні цілі та засоби;
- вплив зовнішньополітичної діяльності суб'єктів міжнародних відносин та процес прийняття міжнародних колективних рішень;
- різноманітні прояви національних інтересів і безпекових явищ;
- правове та етично-гуманітарне регулювання міжнародних відносин;
- конфлікти й співробітництво у міжнародних відносинах;
- міжнародний порядок та його характерні ознаки прояву [31].

Таким чином, предметом ТМВ є насамперед теоретичне узагальнення наявних проблем, що загалом відображають загальні закономірності, структуру,

функціонування та розвиток системи міжнародних відносин. Звідси й випливає специфіка ТМВ – міждисциплінарність та загальнонауковість, а також синтетичність, комплексність і поліфункціональність, що повинні уявити різноманітні форми й стан міжнародних відносин, закономірностей прояву зовнішньої політики тощо. Тому теорія міжнародних відносин має відмінну від інших суспільних наук внутрішню структуру й різноманітні зв'язки з іншими науковими галузями.

Забезпечуючи свої зовнішньостратегічні функції, кожна держава проводить певну політику за межами своєї країни, на міжнародній арені. Тому зовнішню політику держави та інших міжнародних політичних суб'єктів, що здійснюється на міжнародній арені можна визначити як комплекс дій, що спрямовані на встановлення й підтримку відносин із міжнародним співтовариством, захист власного національних інтересів і поширення свого впливу на інші суб'єкти міжнародних відносин [5].

Кожна держава будує свою зовнішню політику, виходячи із своїх власних та інтересів головних партнерів. Вона формується на основі багатьох чинників, що зумовлені просторовим розташуванням держав, їх історичними зв'язками і культурно-ментальним розвитком міжнародних спільнот та етносів, релігійними, морально-етичними, світоглядними, правовими та геополітичними особливостями.

Зовнішня політика держави є продовженням її внутрішньої політики. Головною метою зовнішньої політики є забезпечення сприятливих умов для реалізації зовнішньополітичних інтересів тієї чи іншої держави, забезпечення національної безпеки та добробуту населення [16].

Реалізуючи зовнішню політику, держава ставить такі головні цілі [15]:

- створення сприятливих умов для успішної реалізації всіма державами своїх внутрішньополітичних цілей і завдань;
- активна співпраця та взаємодія з усіма суб'єктами світового політичного процесу з метою реалізації загальнолюдських інтересів, насамперед, збереження цивілізації;

- участь у міжнародному поділі праці та пов'язаному з ним обміні товарами, сировиною, технологіями, науково-технічними винаходами й духовними цінностями;
- захист прав людини взагалі та кожного громадянина держави зокрема;
- об'єднання зусиль у боротьбі проти міжнародного тероризму;
- спільна ефективна участь у розв'язанні глобальних проблем сучасного світу.

Основними компонентами зовнішньої політики є її суб'єкти, об'єкти, види, форми й прояви, функції, засоби, сфери та напрями реалізації, а також програмні цілі й головні стратегії втілення (рис. 1.1).

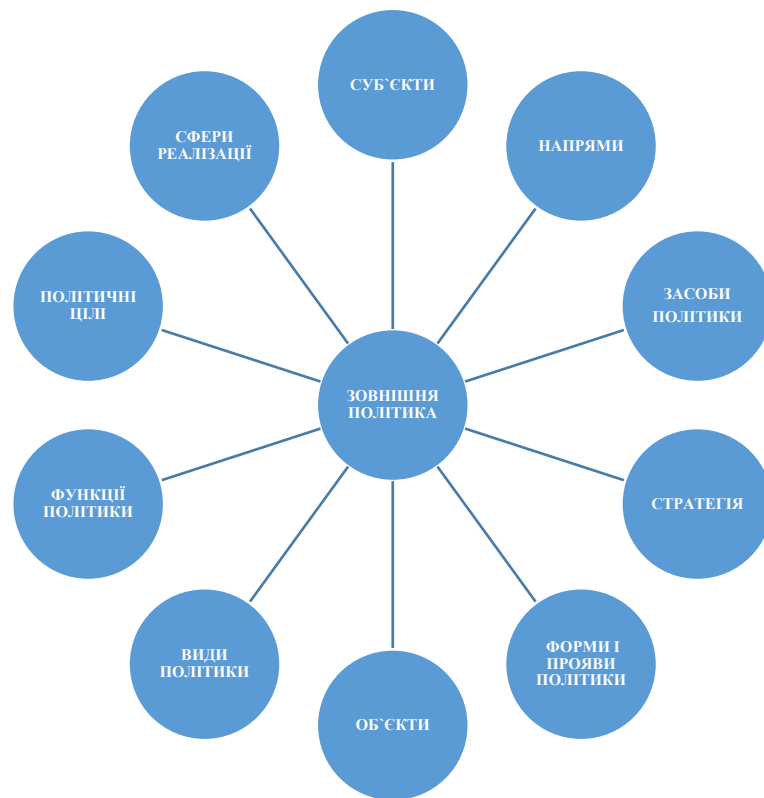

Рис. 1.1. Структура зовнішньої політики

Найголовнішими цілями зовнішньої політики кожної держави є [19]:

1. Національна безпека – це стан держави, який дає їй можливість зберігати свою цілісність і діяти як самостійний суб'єкт системи міжнародних відносин. Вона передбачає захищеність життєво-важливих інтересів особи, держави й суспільства, державних кордонів, територіальної цілісності, суспільно-

політичного ладу, економіки, культури країни від внутрішньої та зовнішньої загроз.

2. Збільшення сили держави – покращення її фінансово-економічного, політичного, воєнного, інформаційно-інтелектуального та морального потенціалу. Одним із вирішальних силових чинників є авторитет держави, для якого найважливішим є професіоналізм зовнішньої політики.

3. Зростання престижу держави й зміцнення її міжнародних позицій. Головною умовою реалізації цієї мети є суспільне виконання двох інших важливих і взаємопов'язаних цілей зовнішньої політики. Наприклад, престиж і міжнародні позиції держави безпосередньо залежать від її силових характеристик. Останні значною мірою визначають її міжнародні позиції. Важливе значення для досягнення цілей зовнішньої політики мають засоби її здійснення. Залежно від сфер суспільного життя їх поділяють на політичні, економічні та ідеологічні. Зовнішня політика реалізується в таких сферах зовнішньополітичної взаємодії як політико-дипломатична, торгово-економічна та культурно-інформаційна (рис. 1.2).

Рис. 1.2. *Сфери реалізації зовнішньої політики*

Політичні засоби включають у себе сферу дипломатичних відносин – від традиційних форм дипломатії (посольства, консульства) до дипломатії на рівні глав держав. Вони можуть використовуватись у формі переговорів, зустрічей, участі в міжнародних організаціях, конференціях тощо. Особливу групу політичних засобів зовнішньої політики складають воєнні засоби, основними з

яких є війна і військовий тиск. Формами такого тиску можуть бути маневри, навчання, паради, публічні демонстрації нових видів зброї, концентрація військ у прикордонних районах, провокації на кордоні, участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій та ін. [12].

Економічні засоби зовнішньої політики передбачають застосування господарчого потенціалу країни для впливу на економіку й політику інших держав. Вони є важливим засобом зовнішньої політики, бо у підсумку визначають позицію країни у міжнародних відносинах. Держава з потужним економічним потенціалом, як правило, займає впливове місце у світі.

До ідеологічних (або інформаційно-пропагандистських) засобів реалізації зовнішньої політики належать різноманітні форми й засоби пропаганди, інформації, культурної політики, що їх використовує держава у відносинах з іншими державами передусім з метою формування позитивного зовнішнього іміджу та міжнародного престижу конкретної держави [18]. З цією метою в зарубіжних країнах відкривають культурні центри, влаштовують різноманітні виставки, презентації тощо. Здійснюючи свої зовнішньополітичні функції, кожна держава проводить певну політику за межами своєї країни, на міжнародній арені.

Зовнішня політика кожної держави виконує чотири основні функції: охоронну, превентивну (упереджувальну), переговорно-організаторську та представницько-інформаційну, що є конкретизацією її зовнішніх функцій: оборонної, дипломатичної і співробітництва [19].

Головним змістом охоронної функції є захист суверенітету й територіальної цілісності держави від зовнішніх посягань, а також прав та інтересів держави та її громадян за кордоном. Ця функція спрямована на відвернення різних загроз для держави, її суспільно-політичного ладу, кордонів, територіальної цілісності тощо. Такими загрозами можуть бути, наприклад, висування територіальних претензій до держави, підтримка у ній сепаратистських рухів, зниження її міжнародного престижу та ін. [6].

Представницько-інформаційна функція зовнішньої політики полягає у репрезентації держави в зовнішніх зносинах через її відповідні органи, а також в

інформуванні через ці органи керівних органів держави про політику, прагнення й наміри інших держав. Вона спрямована на формування уявлень лідерів інших держав і міжнародної громадської думки про цю державу. Успішна реалізація цієї функції зменшує можливість помилок у зовнішній політиці держави [13].

Переговорно-організаторська функція зовнішньої політики полягає в організації та успішному використанні міжнародних контактів. Вона спрямована на реалізацію через ці контакти політичних концепцій і програм держави в обсязі зовнішньої політики. В реалізації цієї функції важливу роль відіграє діяльність центральних органів зовнішньої політики [16].

Найважливішим способом здійснення зазначених функцій зовнішньої політики держави є дипломатія, під якою звичайно розуміють контакти між державами і засоби їх реалізації. Їх здійснюють у формі офіційної діяльності глав держав, урядів, органів зовнішніх зносин держави і безпосередньо дипломатів, які сприяють досягненню цілей і завдань зовнішньої політики й захисту інтересів своєї держави та її громадян за кордоном. Загальне керівництво дипломатичною діяльністю здійснює глава держави або уряду, а безпосереднє – спеціальне відомство (міністерство, департамент) закордонних справ [5].

Основними напрямками реалізації зовнішньої політики є сусідська зовнішня політика, взаємодія держави в межах регіону та взаємовідносини цієї країни з світовими геополітичними центрами та міжнародними організаціями (рис. 1.3).

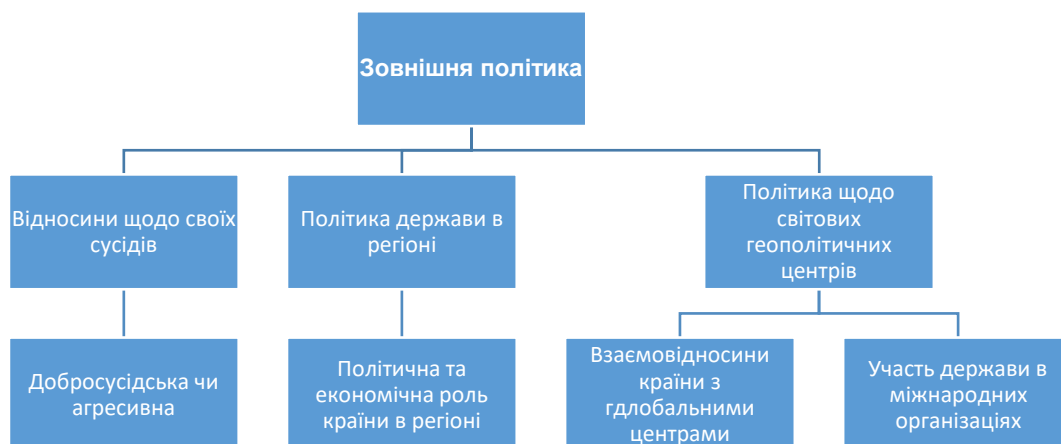

Рис. 1.3. Основні напрямки реалізації зовнішньої політики держави [13].

Важливе значення для досягнення цілей зовнішньої політики мають засоби її здійснення. Залежно від сфер суспільного життя їх поділяють на політичні, економічні та ідеологічні [5].

Політичні засоби охоплюють насамперед сферу дипломатичних відносин – від традиційних форм дипломатії (посольства, консульства, дипломатичні представництва) до взаємовідносин на рівні глав держав. Ці засоби можуть використовуватись у формі переговорів, зустрічей, участі в міжнародних організаціях, культурних обмінах тощо.

Особливу групу політичних засобів зовнішньої політики складають військові, основними з яких є війна і воєнний тиск. Формами воєнного тиску можуть бути маневри, навчання, паради, публічні демонстрації нових видів зброї, концентрація військ у прикордонних районах, провокації на кордоні, участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій та інші акції з використанням військового чинника та інформаційного тиску.

Економічні засоби зовнішньої політики базуються на застосуванні економічного потенціалу держави для впливу на економіку й політику інших держав. Економічний потенціал є особливо важливим засобом зовнішньої політики, оскільки він у кінцевому підсумку визначає позицію держави в міжнародних відносинах. Країни з потужним економічним потенціалом займають впливові позиції у світі. До ідеологічних, або інформаційно-пропагандистських засобів зовнішньої політики слід віднести різноманітні форми й засоби пропаганди, інформації, культурної політики, які використовують країни у відносинах з іншими державами з метою формування позитивного зовнішнього іміджу та її міжнародного престижу. З цією метою в країнах світу відкривають культурні центри, влаштовуються різноманітні виставки, презентації тощо [16].

Намагаючись реалізувати свої національні інтереси, держави діють на міжнародній арені по-різному. На цій основі виділяють чотири види зовнішньої політики держав:

1) Агресивна політика, що характерна прагненням держав досягти експансіоністських цілей шляхом розв'язання внутрішніх проблем засобами реалізації зовнішньополітичних стратегій її розвитку.

2) Активна політика будується на пошуку балансу сил між внутрішньою та зовнішньою діяльністю держави, успішному виконанню нею ролі суб'єкта міжнародного права та активного учасника міжнародної взаємодії.

3) Пасивна політика, що характерна для слабких в економічному, політичному та військовому плані держав, які намагаються пристосуватися до міжнародного середовища, зосередивши свою зовнішню політику на позиції підтримки міжнародної діяльності інших держав.

4) Консервативна політика, пов'язана з прагненням колишніх великих держав і потужних геополітичних центрів зберегти свої впливи на міжнародній арені та досягти раніше наявного балансу між внутрішньою та зовнішньою політикою [13].

Таким чином, зовнішня політика – це діяльність держави та інших політичних інститутів, що здійснюється на міжнародній арені; комплекс дій, спрямованих на встановлення й підтримку відносин із міжнародним співтовариством, захист власного національного інтересу та поширення свого впливу на інші суб'єкти міжнародних відносин.

1.2. Аналіз основних наукових публікацій з проблематики дослідження

Проблематикою дослідження сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської республіки займалися українські й зарубіжні науковці та дипломати, серед яких слід назвати праці Д. Гузь [8], К. Жук [10], Д. Кулеби [14], П. Лісовського та Ю. Лісовської [16], Н. Олійник [22], Л. Самойлової [29], А. Сапсай [30], С. Толстова [32], Г. Карвалхо [39], Д. Лее [39], М. Мару [40] та ін. Значну роль у вивченні зовнішньополітичного курсу ПАР зробили міжнародні інформаційно-аналітичні центри та фахівці міжнародних організацій, серед яких слід вказати АЦ «ADASTRA» [1], «AfCFTA» [33], «ACCORD» [34], Diva-portal [36], «UNDP» [37], «SpringerLink» [39], «IndexMundi-Country Facts» [40], «Anadolu Ajansı» [43], «ISS Africa» [45], «World Trade Organization» [35, 46], структурних підрозділів ООН [42] та ін.

Вагоме значення для написання бакалаврської роботи мали праці Д.Гудзь, яка досліджувала еволюцію зовнішньої політики Південної Африки від расистського режиму до лідера континенту [8]. Змістовними є наукові праці Н.Олійник, яка розглядала перемогу керівництва ПАР над апартеїдом та зміну її нової геополітичної доктрин в Африці та світі, а також нову зовнішньополітичну стратегію цієї африканської країни та її роль на планеті загалом [22]. С. Корсунський проаналізував зовнішньополітичний курс ПАР в умовах сучасної трансформації суспільства [13]. Л. Самойлова у своїх публікаціях розглядає реформування внутрішньої політики та участь ПАР у зовнішньополітичному розвитку в умовах глобалізації [29].

Колишній міністр закордонних справ України Д. Кулеба у своїх публікаціях оцінював міжнародну співпрацю України з Південно-Африканською Республікою за останні десятиріччя [14]. Цій же тематиці присвячені публікації сайту dif.org.ua, де розглядають нові зовнішньополітичні тенденції розвитку ПАР на міжнародній арені, в тому числі її ставлення до сучасної російсько-української війни [21].

Чинний президент Південно-Африканської Республіки на сторінках засобів масової інформації пропонує свій «мирний план» для України та РФ, виходячи з власних геополітичних амбіцій і дружніх стосунків із російською стороною та їхнього партнерства у БРІКС, що викликає неоднозначну наукову оцінку серед експертів і політиків, у т. ч. й українських [3, 25, 26].

На сторінках аналітичного видання «Commons» та його сайту commons.com.ua розглядають зміст політики апартеїду та її політичну еволюцію від британського колоніалізму до політики Національної партії [2].

Сайт міжнародної інформаційно-аналітичної агенції RSA («rsa.mfa») пропонує оцінку перспектив міжнародного інвестиційно-економічного співробітництва ПАР із країнами Південної Африки, Європи, Азії, Південної Америки, США, ЄС, Китаю та Росії [11]. За оцінками експертів, ця південноафриканська держава чекає на припинення війни в Україні та сподівається на можливе плідне та довгострокове співробітництво між бізнесовими осередками обох держав і налагодження нових відносин [24].

К. Жук розглядає зовнішньоекономічну співпрацю Південно-Африканської республіки з іншими країнами регіону та світу на основі її багатих природно-мінеральних ресурсів, в тому числі й діамантів, золота, платини та інших кольорових металів [10].

Міжнародна агенція NISS розглядає значення останніх президентських виборів у ПАР для розвитку цієї держави, Африканського регіону та у глобальному контексті [27].

Л. Ринейська досліджувала участь міжнародних організацій у подоланні негативних проявів внутрішньої та зовнішньої політики африканських країн, зокрема й ПАР та її агресивної політики в минулому й реалізації сучасної жорсткої двосторонньої взаємодії в регіоні [28].

А. Сапсай в своїх наукових доробках проаналізувала участь країн ЄС у врегулюванні конфліктів на африканському континенті, в тому числі й сучасну міжнародну співпрацю між ПАР та Євросоюзом [30]. С. Толстов з'ясував нові тенденції політичної взаємодії між державами ЄС та Африкою [32].

При написанні бакалаврської роботи було використано наукові праці методичного характеру [7, 9, 17] й загальнотеоретичного спрямування [4, 5, 6, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 31] та інші наукові матеріали та інформація з мережі Інтернет тощо.

Загалом, наукових праць, що відображали б особливості сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки не так багато, що й зумовило вибір теми цієї бакалаврської роботи.

1.3. Методи дослідження зовнішньої політики держави

Ми використали різні наукові методи на основі комплексного підходу. Він передбачає дослідження об'єкта бакалаврської роботи як певної системи у сукупності різноманітних процесів та явищ міжнародних відносин [9]. Така властивість як комплексність потребує використання різноманітних методів аналізу – змістове розділення досліджуваного об'єкта на елементи, що об'єднані в одне ціле, а також синтезу – об'єднання розділених частин досліджуваного процесу чи явища в єдине ціле (певну систему) [7].

Кожна науково-методологічна процедура потребує пошуку відповідних методів та застосування адекватних підходів із використанням конкретних принципів й конкретних методологічних підходів, що зможуть конкретизувати предметну специфіку досліджуваних об'єктів, процесів та явищ [17].

Правильно підібраний науковий підхід повинен мати чітку наукову позицію дослідження – показувати певний напрям і головну мету, що ґрунтується на конкретних методиках і практиці використання наукових методів. Будь-яка методика – це поєднання багатьох конкретних дій, прийомів, процедур, технік, що забезпечують дослідницькі цілі [9].

Метод – поєднання прийомів і способів вирішення поставленого наукового завдання [17]. Виділяють чотири групи методів: загальнонаукові,

міждисциплінарні або спільні для багатьох наукових галузей, спеціальні, методико-технічні (формалізація, математичні розрахунки тощо) [7].

В ході написання бакалаврської роботи щодо особливостей сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки можна виділити чотири етапи: 1) підготовчий; 2) збір і накопичення наукової та статистичної інформації; 3) обробки отриманих матеріалів; 4) завершальний з оформленням результатів і написанням висновків.

При проведенні дослідження ми використали такі методи: контент-аналіз – оцінка документально-інформаційних матеріалів, що свідчать про законодавчі передумови реалізації внутрішньої та зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки [9]. Аналіз тексту документів дає змогу правильно оцінити стан реалізації та головні проблеми втілення зовнішньополітичних пріоритетів цієї країни.

Івент-аналіз – спосіб дослідження поточної ситуації в державі й регіоні в цілому з метою вивчення її впливу на реалізацію зовнішньої політики ПАР у регіональному та глобальному масштабі [16].

Порівняння – загальнонауковий метод дослідження, що у співставному контексті визначає подібність чи відмінність різноманітних політичних процесів, які характеризують політику ПАР загалом.

Важливе значення при написанні бакалаврської роботи мають розрахунково-статистичні методи. Вони дали можливість оцінити кількісні показники зовнішньоекономічної діяльності Південно-Африканської Республіки та її сучасні експортно-імпортні операції. Порівняння торгово-економічного балансу країни дало змогу встановити рівень її зовнішньоторговельної діяльності.

Одним із спеціальних методів, які були використані під час написання бакалаврської роботи, є метод SWOT-аналізу. Він має своє символічне та методичне значення. Літера «S» (від Strengths) – сильні сторони; «W» (від Weaknesses) – слабкі сторони; «O» (від Opportunities) – можливості; «T» (від Threats) – загрози [17]. Ці чотири параметри розглядаються з позиції різних

методично-оціночних аспектів і практичного значення: оцінки зовнішнього та внутрішньополітичного середовища; встановлення позитивного та негативного політико-економічного впливу та геополітичного становища держави, включаючи її ресурсне забезпечення, можливі міжнародні конфлікти та загрози.

Узагальнення – методологічний прийом, при якому дослідник проводить змістове абстрагування наявних результатів на основі подібних і відмінних ознак досліджуваного об'єкта [7]. Його використовують на всіх етапах дослідження.

Таким чином, під час написання бакалаврської роботи було використано різні наукові методи – контент-аналіз, івент-аналіз, порівняння, узагальнення, метод SWOT-аналізу, систематизації та інші, які дали можливість оцінити особливості реалізації сучасної зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки на двосторонньому, регіональному та світовому рівнях.

РОЗДІЛ 2. УМОВИ ТА ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

2.1. Історичні чинники та економічні передумови формування зовнішньої політики країни

Південно-Африканська Республіка – багатоетнічна та різноманітна в расовому плані держава. Це пов'язано насамперед з імміграцією на початку XVIII ст. в цю країну багатьох європейських колонізаторів. Останні намагалися захопити значні мінеральні ресурси, зокрема алмази, золото й вугілля, якими багата ПАР. Це призвело до того, що остання має найбільшу на континенті частку кольорового населення – білих, азійських та чорношкірих, частка останніх становить до 80 % [11]. Така етнічна строкатість призвела до зародження расового конфлікту між чорною більшістю та білою меншістю, кульмінація якого була досягнута у 1948 р. Саме тоді сформувався режим апартеїду, який був запроваджений у британському домініоні Південно-Африканського Союзу після закінчення Другої світової війни.

ПАР із часу здобуття незалежності у 1961 р. пройшла довгий шлях розвитку від міжнародної ізоляції зі складними наслідками постколоніалізму та расистської політики апартеїду до загальної демократизації суспільства й перетворення її на одного з політичних та економічних лідерів Африканського регіону. Такий досвід відносно мирного переходу країни від расистського апартеїду до демократичних принципів розвитку цінностей вважається справжньою історією успіху для багатьох африканських країн, в яких при владі й досі перебувають диктаторські режими [19]. Попри те, що ПАР стала на шлях демократичного розвитку, вона й надалі залишається державою з найбільшою соціально-расовою нерівністю у світі. Адже на її території зараз проживають представники білої, азійської та негроїдної раси, які мають різний матеріально-майновий статус і можливості соціальної реалізації. У порівнянні з іншими африканськими державами вона є економічно розвиненою й відіграє провідну

роль у зовнішній політиці Південної Африки та континенту в цілому. Крім того, ПАР розробила мультирасову й плюралістичну систему державного устрою, що включає багатопартійний парламент, незалежну судову структуру, незалежну пресу, значну роль громадянського суспільства й широку систему соціального захисту [2].

Починаючи з 1960-х і до 1990-тих рр. ПАР була полем протистояння двох ворожо-конкуруючих геополітичних систем – капіталістичної на чолі з США та соціалістичної, яку контролював СРСР. Тобто, територія тодішньої ПАР зводилась до боротьби проти комунізму. Водночас вона реалізувала свою власну політику апартеїду, від якої відмовилася після закінчення «холодної» війни під тиском світової громадськості. Зараз ця країна включена в процеси глобалізації й намагається запроваджувати демократичні принципи у свою внутрішню політику.

Сучасна ПАР – це парламентська республіка, що з падінням режиму апартеїду в 1994 р., перейшла до реалізації принципів народовладдя. Зараз її у світовому політичному середовищі розглядають як захисника прав людини та геополітичного регіонального лідера в Африці. Нова влада, яка прийшла до керівництва ПАР у 1994 р., оголосила про те, що Південна Африка належить усім, хто в ній живе [8]. Це сприяло значному покращенню становища чорношкірого населення країни в країні та регіоні.

Нині уряд ПАР бере активну участь у функціонуванні Африканського Союзу (АС) та реалізації його стратегії Нового партнерства в інтересах розвитку Африки (НЕПАД) [5]. Таким чином, ПАР намагається впливати на зовнішньополітичну ситуацію в регіоні та загалом на Африканському континенті, які піддаються сучасним геополітичним викликам.

Починаючи з XVII ст., ПАР пройшла значний етап складної внутрішньої та зовнішньої політики – від рабства й жорсткої расової дискримінації апартеїду – до розвитку демократичного суспільства та політики нейтралітету в XX ст. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні етапи формування внутрішньої та зовнішньої політики ПАР*

№ з/п	Дата	Подія	Значення
1	6 квітня 1652 р.	Голландець Ян ван Рібек заснував перше європейське поселення на мисі Штормів (Доброї Надії) – сьогоднішній Кейптаун	Початок голландської колонізації ПАР
2	XVII-XVIII ст.	Колонізація ПАР голландцями, французами та частково німцями, які втікали від релігійних переслідувань у Європі	Утиски і навіть знищення значної частини місцевого населення й перетворення їх на рабів.
3	1770-ті рр.	т. зв. Кафрські війни з місцевим населенням за землю	Відвоювання місцевих територій в африканців, переважно на Півночі
4	1806 р.	Британія захопила Кейптаун, щоб його не завоював Наполеона зі своєю французькою армією	Посилення політичних протиріч між колонізаторами. Отримання Англією переваг над контролем за морськими торгово-економічними шляхами з Індії та інших азійських територій.
5	1833 р.	Британський парламент заборонив рабство на території тодішньої ПАР	Голландські колонізатори відступили на Північ від ПАР до плоскогір'я Велд
6	1881 р.	Перша англо-бурська війна	Поразка британців під г. Маджуба і встановлення місцевого самоуправління в області Трансваалі.
7	1899 р.	Друга англо-бурська війна	Закріплення влади бурів у ПАР
8	1902 р.	Нова військова операція британців	Відвоювання у бурів більшості втрачених територій. Початок жорсткого расизму з боку білих
9	1910 р.	За ініціативи ПАР було засновано Південно-Африканський Союз	Порозуміння між країнами Південної Африки та налагодження тісного співробітництва в регіоні
10	1948 р.	Правляча Національна партія ПАР приймає закон про апартеїд – переслідування чорношкірих	Запровадження офіційної жорсткої державної політики щодо чорношкірих із боку білої правлячої меншини.
11	1961 р.	Здобуття незалежності ПАР	Початок політичного та економічного реформування країни
12	Вересень 1990 р.	Перша за останні 50 років зустріч глав держав США і ПАР	Налагодження політичної співпраці, торгівельно-економічних зв'язків між двома державами
13	1994 р.	Перші рівноправні вибори в ПАР	Доступ чорношкірого населення до процесу виборів органів влади. Обрання першого в історії країни чорношкірого президента Н. Манделі
14	1996 р.	Керівництво ПАР підписало Пеліндабський договір про свій без'ядерний статус	Ініціативу ПАР про вільну від ядерної зброї зону до 2018 р. підтримали 41 африканська держава.
15	18 лютого 2011 р.	Вступ ПАР у БРІКС	Розширення міжнародної співпраці та налагодження взаємовідносин із членами цієї організації

*Складено автором за: [2].

Керівництво цієї країни розробляє ефективні засоби для вирішення багатьох колективних проблем Півдня Африки в різних сферах міжнародної взаємодії – подолання проблем політичних конфліктів, тероризму, протистояння засиллю іноземних компаній з видобування мінеральних ресурсів, енергетичних проблем та бідності, голоду, СНІДу, малярії й туберкульозу.

31 серпня 2012 р. в м. Кейптауні пройшов XXIV Конгрес Соціалістичного Інтернаціоналу, куди входять 162 політичні партії та організації з різних країн світу, в якому брав участь тодішній президент ПАР та лідер Африканського Національного Конгресу. На ньому керівництво ПАР активно відстоювало ідею багатопольярного світу, щоб протистояти гегемонії США та їхнім союзникам. Лідери цієї держави намагаються реалізувати зовнішню політику міжнародної солідарності замість зростаючого моноцентризму [15]. Вони вважають, що головним завданням у внутрішній політиці повинен бути соціальний захист населення власної країни та збереження її суверенітету [22].

Нині ПАР має певні здобутки в реалізації прав та свобод своїх громадян і представників різних етнічних, расових спільнот. Вона також стала прикладом для реформування внутрішньої політики й переходу до демократичного розвитку для Анголи, ДРК, Зімбабве, Бурунді, Мозамбіку, Руанди, Намібії, Лесото й Свазіленду, які довго перебували в затяжних внутрішніх конфліктах і не змогли консолідувати й впровадити демократичні форми внутрішнього правління. З огляду на це, ПАР має особливий геополітичний статус у Південній Африці, оскільки змогла стати сильною державою з індустріальною економікою та унікальним апаратом управління, що був розроблений під час боротьби з апартеїдом, і мав на меті забезпечити існування демократії в державі.

Крім того, геополітична могутність ПАР в регіоні обумовлена розвитком її економіки. Її щорічний ВВП формується за рахунок бізнес-послуг, переробних галузей, гірничодобувної промисловості, виробництва електроенергії (рис. 2.1). Така закономірність визначає її історичну та сучасну зовнішньоекономічну діяльність і спеціалізацію з видобутку вугілля, експорту діамантів, виробів із

платини, золота, металургійній продукції, виробів хімічної та текстильної промисловості тощо.

Рис. 2.1.1. Структура ВВП ПАР у 2023 р. [33].

Історично склалося так, що особливе місце в економіці ПАР займає гірничодобувна промисловість і добування вугілля, золота й платини, у яких зайнято найбільше працівників країни (Рис. 2.2).

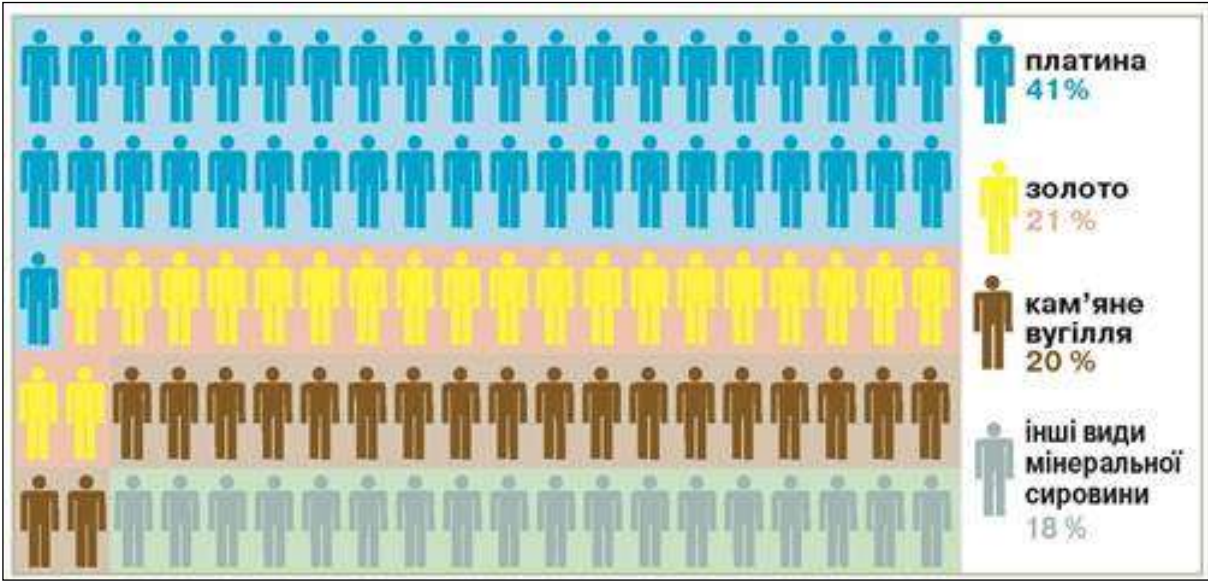

Рис. 2.1.2. Структура зайнятості у добувній промисловості ПАР, 2022 р., % [33].

Таким чином, за довгий історичний час та на сучасному етапі ПАР сформувала різні форми, напрямки внутрішньої і зовнішньої політики, що базувалися не тільки на жорстких проявах політики апартеїду, експлуатації чорношкірого населення представниками білої раси, але й на нових принципах демократії та поліаспектності, що вимагають від неї застосування виважених зовнішньополітичних кроків як у межах Південної Африки, так і поза нею.

2.2. Законодавчі особливості реалізації зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки

Законодавчі передумови зовнішньої політики ПАР ґрунтуються на конституційних основах та окремих законах, що регулюють діяльність країни у галузі міжнародних відносин. Нова Конституція ПАР 1996 р. визначає структуру державної влади та забезпечує розподіл головних повноважень між її різними гілками, гарантує права і свободи її громадянам. Вона також реалізує певні принципи зовнішньої політики ПАР, визначає роль президента й парламенту у забезпеченні міжнародної взаємодії. Законодавство ПАР у галузі внутрішньої та зовнішньої політики регулює конкретні напрямки її реалізації та забезпечує правову базу щодо укладання міжнародних договорів, діяльності дипломатичних представництв, її участь у міжнародних організаціях, а також вирішення важливих внутрішньополітичних проблем, включаючи політику апартеїду тощо (табл. 2.2).

Закони країни визначають головні повноваження міністерства закордонних справ та інших органів, що відповідають за зовнішню політику країни. Парламент затверджує міжнародні договори, що ПАР підписує з іншими міжнародними суб'єктами та забезпечує повний контроль за їх виконанням. Президент ПАР представляє свою державу на міжнародному рівні, має право підписувати міжнародні договори, накладати на їх вето, ініціювати певні законопроекти, вести переговори з іншими країнами тощо. Загалом зовнішня

політика ПАР реалізується через укладання та виконання міжнародних правових зобов'язань і договорів, що мають юридичну силу й визначають відносини ПАР з іншими державами та міжнародними організаціями.

Таблиця 2.2

Законодавчі основи реалізації політики ПАР*

Рік	Назва закону	Основний зміст
1909	Парламентська ініціатива Великобританії про створення ПАС	На базі окремих колоній – Капської, Наталь, Оранжевої вільної держави і Трансваалю було створено Південно-Африканський Союз
1910	Закон про створення ПАС	Законодавчо забезпечено діяльність ПАС на міжнародному рівні та визначено його державний устрій
1913	«Native Land Act»	Заборонив темношкірим людям купувати чи орендувати землю за межами виділених їм «корінних областей», що становили 7 % всіх земель
1923	«Urban Areas Act»	Надав муніципалітетам право визначати, в яких міських районах темношкірі люди можуть володіти майном, жити й працювати
1926	«Colour Bar Act»	Заборонив робітникам змішаної раси займати кваліфіковані посади в гірничодобувній промисловості, зарезервувавши ці робочі місця для білих
1936	«Representation of Natives Act»	Запровадив систему, де темношкірі виборці могли обирати лише фіксовану кількість представників, напр., 3 зі 150 депутатів Палати зборів (нижньої палати парламенту), які повинні бути білими
1948	Поправки до Конституції ПАР	Створив жорсткі умови реєстрації виборців – представників не білих рас
1949	Парламентські рішення з окремих питань політики.	Шлюби між білими та представниками інших рас оголосили незаконними. Було створено Бюро праці для африканців з метою обмежити потік африканських робітників до міст (відправивши їх до ферм і шахт). Скасовано пільги по безробіттю для працівників з невисоким доходом. Посилено заходи проти поселення вихідців з Індії у міських районах
1950	«The Population Registration Act»	Заборонив поширення комуністичної ідеології. Узаконив репресії щодо закликів на будь-які соціальні або політичні зміни. Забезпечив створення реєстру населення расових груп
1952	«Native Laws Amendment Act No 54»	Заборонив темношкірим залишатися на території міст довше ніж 72 год. без дозволу. Було введено особливі покарання чорношкірих за деякі кримінальні злочини
1953	«Reservation of Separate Amenities»	Запроваджено сегрегацію чорношкірих на транспорт і громадські місця. Держава взяла під контроль місіонерські школи, щоб припинити навчання темношкірих школярів «ліберальним ідеям»
1954	Поправка до закону «Reservation of Separate Amenities»	Запроваджено практику побиття чорношкірих за політичні злочини, включно за участь у зібраннях, де могли просувати ідеї комунізму

1955	«Customs Act № 55»	Надав Міністерству внутрішніх справ ПАР повноваження забороняти ввезення книг іноземними мовами та в'їзду іноземців до країни
1956	«Bantu Prohibition of Interdicts»	Скасував можливість для африканців отримувати судову заборону на накази про їхнє примусове виселення, а також їх депортацію в бантустані. Уповноважив Міністра юстиції позбавляти звинувачених у підтримці комуністичної ідеології права на суд присяжних
1957	«Defence Act»	Заборонив публікацію матеріалів у пресі, що спрямовані проти Міністерства оборони ПАР та служби в армії. Визнав незаконними позашлюбні відносини між представниками різних рас
1958	«Special Criminal Courts Amendment Act»	Запровадив окремий вид судів для розгляду справ, що стосувались порушення антикомуністичних законів або державної зради
1959	«Extension of University Education Act»	Заборонив навчання темношкірих студентів в університетах країни
1961	Прийняття першої Конституції ПАР	ПАС реорганізовано у ПАР
1962	«Sabotage Act General Laws Amendment»	Закон ввів смертну кару за саботаж державних законів і непокору владі
1963	«General Laws Amendment Act № 37»	Введено покарання від 5 років ув'язнення до смертної кари за самовільне залишення країни темношкірими громадянами
1964	«Bantu Labour Act»	Заборонив роботодавцям у містах наймати на роботу темношкірих, окрім тих, які були направлені державним Бюро праці
1965	«Criminal Procedure Amendment Act № 96»	Збільшив час тримання під вартою темношкірих без суду з 90 до 180 днів
1969	«General Laws Amendment Act № 101»	Заборонив особі, яка перебуває під слідством, давати свідчення від свого імені, якщо уряд вважає, що такі свідчення можуть завдати шкоди «державним інтересам» і репутації ПАР на міжнародному рівні
1984	Прийняття другої Конституції ПАР	Було створено трьохпалатний парламент ПАР
1994	Нові правки до Конституції.	Повна заборона політики апартеїду та надання демократичних прав всім громадянам країни
1997	«Білль про права»	Конституційні збори ухвалили нову демократичну Конституцію ПАР
2004	Поправка до Конституції	Визначила нейтральний статус ПАР у зовнішній політиці та її подальший без'ядерний зовнішньополітичний курс

**Складено за: [2; 8; 13; 25].*

Незважаючи на політичну й соціально-економічну нестабільність, у якій ПАР опинилася після падіння апартеїду, вона стала регіональним геополітичним

центром та активним учасником міжнародної торгівлі, а також представляє всю Африку на глобальному рівні та відстоює її суспільно-політичні та соціально-економічні потреби перед міжнародними організаціями. Тобто з моменту переходу до демократичного розвитку ПАР стала вагомим гравцем на міжнародній арені, основна стратегія зовнішньої політики якої полягає в позиціонуванні себе не тільки як представника менш впливових африканських країн, що розвиваються, але й лідера у формуванні безпеково-стратегічних альянсів для вираження та просування спільних інтересів на глобальних форумах і переговорах. Важливим чинником зовнішньої політики ПАР є її міжнародний імідж й здатність досягати поставлених цілей. Сучасним актуальним завданнями ПАР на міжнародній арені є заохочення регіональної економічної інтеграції на Африканському континенті та сприяння мирному врегулюванню конфліктів [2].

Значної шкоди зовнішньополітичному іміджу ПАР та її міжнародній діяльності завдала політика апартеїду, який насамперед переслідував економічні цілі – повний контроль білих над природними й людськими ресурсами Південної Африки: землею, покладами корисних копалин, розвиненою промисловістю й транспортною інфраструктурою тощо [35]. Тобто тодішнє керівництво ПАР впровадило жорстку політику переслідування чорношкірого населення та змушувало його розвиватися ізольовано на рівні окремих бантустанів, де воно домінувало [29]. Політику апартеїду впроваджували поетапно й вона тривала понад 80 років (табл. 2.2).

Режим апартеїду був засудженим більшістю міжнародної спільноти й до 80-х років XX ст. ПАР опинилася серед країн бойкотованих світовою громадськістю. Після розвалу СРСР й значних трансформаційних процесів на Сході Європи та укріплення зовнішньої стратегії ЄС, а також активізації зовнішньої політики США керівництво ПАР взяло курс на демократизацію суспільства в межах своєї держави.

Починаючи з 90-х років XX ст. ПАР запровадила нові закони та міжнародні програми, спрямовані на покращення економічного та соціального становища чорношкірої більшості не тільки в себе в країні, але й в регіоні Південної

Африки. Із 1994 р. вона приділяла особливу увагу правам людини, миру й міжнародної та регіональної безпеки.

26-29 квітня 1996 р. в ПАР відбулися перші демократичні вибори, на яких перемогли представники партії чорношкірої більшості – Африканського Національного Конгресу (АНК), які здобули 63 % голосів виборців [27]. Це поклало кінець расової дискримінації та дало поштовх для подальших демократичних змін у цій країні. Тоді ж уряд ПАР розробив п'ятирічний план «Зростання, зайнятість та перерозподіл», що був спрямований на приватизацію промислових підприємств у межах держави та залучення іноземних інвестицій, налагодження експортно-імпортного постачання [21].

Основою для сучасної міжнародної діяльності ПАР були її різноманітні законодавчі ініціативи й стратегії міжнародного розвитку. Їх вона реалізує починаючи з 2000-х років. Однією з таких стратегій є «Black Economic Improvement» (БЕЕ), що спрямована на збільшення можливостей працевлаштування чорношкірого та іншого кольорового населення регіону. БЕЕ доповнює та розширює Закон ПАР 2003 р. про розширення економічних прав та можливостей чорношкірих, а також припинення переслідування гендерної та соціальної нерівності.

Вагомим напрямком зовнішньої політики ПАР залишається зміцнення зв'язків із державами Африки і найближчими сусідами зокрема. Тому вона бере активну участь у різноманітних регіональних політико-економічних угрупованнях. Наприклад, вона є головою Південноафриканського співтовариства з питань розвитку (САДК), Африканського союзу та Африканської Співдружності, співголовою Африкано-азіатського форуму, лідером Конференції ООН із торгівлі й розвитку (ЮНКТАД), активним членом Руху неприєднання та G77 та останнє десятиріччя вступила в БРІКС. Останній дає можливість їй можливість плідно співпрацювати з іншими регіонами світу – Європою, Азією та Латинською Америкою. Особливо важливим є співробітництво ПАР із Китаєм та Індією, що є важливими стратегічними торгово-економічними партнерами. Оскільки КНР в останні роки проявляє

значну активність в Африканському регіоні і на Півдні Африки зокрема, реалізуючи власну глобальну ініціативу «Один пояс, один шлях» [44].

ПАР також відіграла ключову роль у розробці плану розвитку континенту під назвою «Нове партнерство для розвитку Африки» (НЕПАД). Він спрямований на підтримку миру й безпеки в регіоні, а також розвитку демократії, економіки й покращення соціального становища в регіонах Африки та координує політичну та економічну співпрацю на континенті.

В останні роки в ПАР було прийнято базові нормативні правові акти, що регулюють зовнішньоторговельну діяльність – закони про митне регулювання й податки, про міжнародну торговельну адміністрацію, про податок на додану вартість, про захист споживачів, про банківську діяльність та інші [14].

Таким чином, ПАР має значні законодавчі напрацювання в галузі реалізації своєї зовнішньої політики та участі держави в міжнародних програмах, організаціях, вирішенні міжнародних конфліктів й суперечок на регіональному і світовому рівнях.

РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

3.1. Зовнішньополітична діяльність країни та її участь у міжнародних організаціях

На сучасному етапі ПАР проводить активну зовнішню політику й бере активну участь у міжнародних організаціях, представляючи не тільки власні національні інтереси, але й намагається відстоювати права темношкірого населення в регіональному та глобальному вимірі. Її основними напрямками зовнішньої політики є: забезпечення державного суверенітету й національних інтересів за допомогою участі країни в регіональних і глобальних господарчо-економічних проєктах, міжнародних політичних акціях й форумах тощо; налагодження різнопланових двосторонніх і багатосторонніх міжнародних зав'язків; забезпечення успішної роботи Міністерства закордонних справ ПАР, його дипломатичних підрозділів та підготовка спеціалізованих кадрів для реалізації державних пріоритетів у галузі зовнішньої політики; нормалізація взаємовідносин з іншими державами та суб'єктами міжнародного права; формування позитивного зовнішньополітичного іміджу ПАР у регіоні та світі; розширення та урізноманітнення торговельно-економічних відносин й залучення нових іноземних інвестицій; активна підтримка принципів дотримання прав расових та етнічних спільнот, загальних прав людини та міжнародного демократичного розвитку; сприяння міжнародній стабільності та безпеки на континенті, включаючи запобігання міжнародному тероризму та протидія міжнародній злочинності; підвищення пріоритету захисту інтересів і розвитку африканських держав; зміцнення взаємовідносин між країнами, що розвиваються, а також посилення їх авторитету на рівні міжнародних організацій та рівноправної їх співпраці з розвиненими країнами тощо [2].

В сучасних умовах міжнародного розвитку ПАР відіграє ключову роль у підтриманні миру та стабільності на Африканському континенті, розв'язанні конфліктів у регіоні мирним шляхом й сприяє налагодженню мирного діалогу.

Вона прагне комплексно інтегруватися у світову економіку, підтримуючи різноманітні програми регіонального розвитку та боротьби з бідністю. ПАР активно співпрацює з міжнародними екологічними організаціями щодо пом'якшення господарчої діяльності на зміни глобального клімату. Країна намагається гарантувати дотримання принципів невтручання у внутрішні справи інших держав, забезпечення норм соціальної справедливості та рівноправ'я до всіх верств населення тощо.

Фахівці відзначають, що сучасна зовнішня політика ПАР базується на принципах пасивізму або невтручання у внутрішні справи інших держав й відмови від вирішення збройних конфліктів військовими засобами, а також застосування багатосторонності у вирішенні міжнародних проблем і регіональної співпраці [20].

ПАР сприяє політичній стабільності у регіоні шляхом її участі у регіональних ініціативах та всіляко сприяє миротворчим процесам. Це допомагає запобігти новим конфліктам та забезпечити безпеку у сусідніх країнах. Вона також досить активно співпрацює в зовнішньополітичному плані зі своїми сусідами – Намібією, Зімбабве, Ботсваною, Мозамбіком та ін. Її регіональна політика передбачає активне сприяння стабільності та розвитку у регіоні, зокрема шляхом співпраці із сусідніми країнами у сфері економіки, культури та політики. Основною метою такої зовнішньополітичної стратегії добросусідства є зміцнення регіонального співробітництва й досягнення взаємної вигоди для всіх учасників міжнародного процесу. Найбільш активно ПАР співпрацює з сусідніми країнами в питаннях економіки, зокрема у сфері торгівлі, інвестицій та транскордонного транспорту. Це сприяє збільшенню економічного зростання й створення робочих місць у регіоні [28].

Сучасне керівництво ПАР активно сприяє культурним обмінам із сусідніми країнами. Так, організовують спільні культурні заходи та навчання іноземних студентів із сусідніх держав, що сприяє зміцненню взаєморозуміння та посиленню культурних зв'язків. ПАР співпрацює зі своїми сусідами у галузі охорони здоров'я, науки та нових технологій. Вона активно реалізує спільні

інфраструктурні проєкти у сфері транспорту, енергетики та ресурсоосвоєння, а також надає допомогу у розвитку малих та середніх підприємств, сприяючи економічному зростанню та створенню нових робочих місць. Таким чином, вирішують спільні проблеми та досягають прогресу у двосторонній та багатосторонній міжнародній співпраці. Прикладом такої сусідської взаємодії є двостороннє співробітництво ПАР із Мозамбіком і Намібією. За останнє десятиліття ці дві країни стали її основними інвестиційними партнерами [42]. За останніх три роки сукупні інвестиції в економіку Мозамбіку становили понад 260 інвестиційних проєктів загальною сумою понад 130 млрд дол. США [33].

Намібія є одним із домінуючих імпортерів сировини з ПАР, загальний обсяг імпорту якого в 2021 р. склав 11,9 млрд дол. США [1]. Двостороння співпраця між цими двома країнами почалася ще в 1915 р., коли війська Південно-Африканського Союзу захопили Намібію. У 1920 р. ПАС отримав від Ліги Націй мандат на управління Південно-Західної Африкою, після припинення діяльності якої, остання відмовилася здати мандат й продовжувала контролювати територію Намібії, де був встановлений режим апартеїду. Довгий час ПАР розглядала Намібію як специфічний буфер, що захищав її від африканських чорношкірих режимів. Із 1966 р. Народна організація Південно-Західної Африки (СВАПО) розпочала боротьбу за незалежність Намібії від ПАР. Підрозділи СВАПО були започатковані на території Анголи й Замбії, а також значну підтримку їм надавав колишній СРСР. Тому керівництво ПАР постійно боялося експорту марксизму на свою територію. Під тиском міжнародного співтовариства, яке не визнавало право ПАР на управління цією територією, в 1988 р. її війська залишили Намібію. 21 березня 1990 р. була проголошена її незалежність [2]. З тих пір ці дві країни співпрацюють на рівноправних партнерських умовах.

Південноафрикансько-ботсванські відносини були започатковані у 1910 р., коли між цими країнами був укладений митний союз. У 1986 р. ПАР почала військову операцію в Ботсвані з метою завдати удару членам Африканського національного конгресу, які осіли в цій країні. Це було категорично засуджено

тодішнім керівництвом США. Проте на захист ПАР стали інші африканські країни, включаючи правлячі урядові кола Ботсвани [45]. В 1994 р. між ПАР та Ботсваною був підписаний комплексний дипломатичний договір про взаємне визнання. В 2003 р. між ними було укладено Угоду про створення спільної постійної комісії з двостороннього співробітництва. В листопаді 2008 р. президенти обох країн підписали договір про розв'язання кризової ситуації в Зімбабве та сусідніх із нею країнах [31].

Анголо-південноафриканські відносини характерні високим рівнем співробітництва. Адже правлячі партії в обох країн – Африканський національний конгрес у ПАР та МПЛА в Анголі воювали на одній стороні під час громадянської війни в Анголі та війни за незалежність Намібії. Вони разом боролися з повстанцями з УНІТА, які розміщувалися на території Анголи, а також проти режиму апартеїду в ПАР. У 2009 р. під час державного візиту до Анголи тодішній президент ПАР Джейкоб Зума разом зі своїми міністрами підписали комплексні угоди про співпрацю між обома країнами [22].

Керівництво ПАР регулярно впроваджує нові державні закони й реалізує регіональні програми зовнішньополітичного розвитку, спрямовані на покращення економічного становища маргіналізованої чорношкірої більшості. Однією з таких стратегій є «Black Economic Improvement» (БЕЕ), що була спрямована на збільшення можливостей працевлаштування темношкірого населення, яке постраждало від політики апартеїду. Програму БЕЕ було започатковано в 2003 р. й додатково розширено та уточнено відповідно до Закону про розширення економічних прав і можливостей чорношкірих, що стосується гендерної, соціальної, а також расової дискримінації населення африканських країн.

Приєднання ПАР до альянсу БРІКС у 2011 р. є важливою подією в історії її зовнішньої політики. Адже завдяки наявності значної кількості покладів алмазів, золота, платини, поліметалів, урану та інших корисних копалин вона відіграє важливу роль в міжнародній торгівлі та забезпеченні інвестиційно-економічних проєктів у цій міжнародній організації. Крім того, ПАР виступає як

локомотив загально-африканської економічної інтеграції, що посилює її міжнародне геополітичне значення, не зважаючи на те, що ця країна світу займає віддалене й периферійне положення в Африці. Всі члени БРІКС, включаючи Китай, Індію, РФ, Іран і Бразилію очікують від ПАР сприяння в поглибленні зовнішньополітичних та торгово-економічних відносин між африканськими державами та її учасниками, що забезпечить їхній економічний та політичний вплив в Африці й розширення банківсько-фінансової, транспортно-комунікаційної, бізнесової мережі тощо [29].

Зараз ПАР позиціонує себе як одного з регіональних центрів багатопольярного світу й державу-лідера Глобального Півдня та розглядає членство в БРІКС як першочергове завдання для своєї зовнішньополітичної стратегії. Росія таку ситуацію намагається використати та активно поширює потрібні їй фейкові наративи про підтримку неї з боку ПАР, в тому числі й у війні проти України [25]. Проте, як свідчить практика, під час голосування важливих для України питань в ООН, а також офіційні заяви сучасного керівництва ПАР вони в цьому питанні намагаються підтримувати нейтралітет та виступають за швидке припинення військових дій на українській землі [21]. Останнім часом влада ПАР оприлюднила декілька заяв, що фактично звинувачують Україну у використанні західної зброї та небажанні сідати за стіл переговорів з РФ, а також висувають вимоги до західних країн, щоб вони не посилювали конфронтацію у цьому міжнародному конфлікті [26]. РФ розглядає ПАР як давнього стратегічного партнера ще з часів «холодної» війни й своєї «правонаступності» СРСР [21].

Загалом ставлення ПАР щодо широкомасштабної агресії Росії проти України слід розглядати як приклад нейтралітету. Оскільки це чітко проявляється під час голосування в ООН у питаннях, що стосуються конфлікту в Україні. Також така позиція підтверджена низкою заяв сучасного офіційного керівництва ПАР до кремлівських лідерів про припинення війни та виведення своїх збройних сил РФ з території України [25]. Вони також розробили власний мирний план для вирішення російсько-української проблеми [3]. Крім того,

лідери ПАР пообіцяли навіть видати мандат на арешт російського очільника, якщо той приїде до них на самміт африканських лідерів, чого останній з міркувань особистої безпеки не зробив [26].

Проте південно-африканська влада та її правляча партія АНК і надалі розглядає Росію як один із своїх пріоритетних зовнішньополітичних напрямів. На відміну від керівної партії та уряду на чолі з діючим президентом ПАР С. Рамафосою, який очолює АНК з 2018 р. і прийшов до влади на нових президентських виборах у цій країні, опозиційні партії, неурядові організації та значна кількість пересічних громадян налаштовані проти поглиблення співпраці з РФ [27]. Така ситуація обґрунтовується тим, що ПАР потребує значної фінансової допомоги та нових інвестицій, які їм обіцяють дати російські лідери та бізнесові кола. Крім того, правлячі кола ПАР часто допомагають Росії обходити санкції, що на неї наклали західні країни. Вони також роблять і паралельні гучні заяви про можливість поглибленої співпраці з українськими бізнесовими партнерами [24].

Експерти відзначають, Росія й надалі намагатиметься утримувати ПАР в зоні своїх геополітичних інтересів, щоб забезпечити прихильність до своїх дій більшості країн Південної Африки, на які південно-африканське керівництво має вплив і підтримує тісні зовнішньополітичні зв'язки [36]. Так, наприклад, улітку 2024 р. відбувся черговий саміт Росія – Африка, на якому були оприлюднені антизахідні настрої тих країн континенту, що входять до великого Африканського Союзу, де ПАР відіграє провідну роль. Її вплив посилюється на сучасному етапі ще й тим, що вона є активним учасником таких авторитетних значущих міжнародних форумів як G20 та БРІКС. Тому від позиції ПАР значною мірою буде залежати ставлення інших африканських держав до подій у світі загалом і російсько-українського протистояння зокрема [42].

В останні роки ПАР також активізувала свою зовнішньополітичну діяльність із країнами-членами ЄС, Китаєм, Бразилією та Індією. Три останні ефективно співпрацюють із нею у зв'язку зі своєю належністю до членства в БРІКС, де ПАР є важливим енергетично-ресурсним центром глобального

Півдня, демонструючи антизахідні політичні погляди. Вона позиціонує себе як одного з центрів майбутньої багатопольярної конфігурації та розглядає участь у БРІКС як першочергову для реалізації своєї зовнішньополітичної стратегії [42]. Є й інші формати багатосторонньої співпраці. Наприклад, наприкінці зими 2023 р. на східному узбережжі біля Південної Африки були проведені спільні військово-морські навчання трьох країн – ПАР, РФ та КНР, в яких брали участь понад 1,5 тис. військовослужбовців [34].

В питаннях зовнішньополітичної взаємодії ПАР і КНР остання намагається реалізувати африканську частину свого глобального геостратегічного проекту «Один пояс, один шлях», закріпившись в Африці не тільки у фінансово-інвестиційному, але й в торгівельно-економічному та геополітичному плані. За офіційними даними, Китай зараз дуже активно використовує порт Джибуті на східному узбережжі Африки [11].

В 2006 р. було підписано Угоду про вільну торгівлю між Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) і ПАР, а також міжнародний Меморандум про взаєморозуміння, що сприяє розвитку двосторонньої торгівлі та економічного співробітництва з ЄС. З моменту підписання цих міжнародних договорів товарообіг між двома партнерами зріс більш ніж на 120 %, а прямі іноземні інвестиції зросли більше ніж у п'ять разів [29].

У 2008 р. SACU підписала Угоду про співробітництво в галузі торгівлі, інвестицій та розвитку з США, а також розпочалися серійні тристоронні багатоступінчасті переговори про створення зони вільної торгівлі між SADC, Спільним ринком Східної та Південної Африки (COMESA) й Східно-африканським співтовариством. У 2011 р. між ПАР та МЕРКОСУР було завершено підписання преференційної торгівельної угоди про розширення повноважень, а в 2015 р. проведено серійні переговори про Континентальну зону вільної торгівлі (CFTA). 15-16 грудня 2005 р. Європейська рада прийняла програму «Стратегія Європейського Союзу для Африки: Європейсько-африканський пакт щодо прискорення розвитку Африки», в межах якої було започатковане комплексне співробітництво країн Спільноти з ПАР та іншими

країнами регіону. Вона стала основою для вжиття заходів щодо створення рамок для стратегічного партнерства між Європейським Союзом та Африкою, що було підтверджено на подальших самітах ЄС – Африка – ПАР [30]. У 2016 р. підписано Угоду про економічне співробітництво між ЄС і ПАР. У 2019 р. вступила в силу Африканська континентальна угода про зону вільної торгівлі (AfCFTA), до якої згодом долучився Мозамбік та інші країни SACU [34].

Завдяки багатосторонній дипломатії ПАР фактично виступає від імені всього африканського континенту як один із регіональних полюсів сили. З іншого боку, зовнішня політика ПАР у регіоні не завжди є конструктивною щодо інших південноафриканських держав. Часто Південно-африканські корпорації і ТНК домінують у регіоні і континенті, що й призводить до монополії і гегемонії ПАР.

Південна Африка є своєрідним стартовим майданчиком для іноземних інвестицій в інші країни регіону, в які закордонні інвестори намагаються вкладати свої гроші з метою використання багатих природних ресурсів регіону. ПАР сприяє такій міжнародній взаємодії, адже це збільшує нові робочі місця й модернізує існуючу. Також у підсумку це сприяє розбудові нової інфраструктури, в тому числі й телекомунікаційної. Така співпраця призводить до поступового збільшення податкових надходжень, підготовки та обміну кваліфікованими кадрами, підвищення гарантій регіональної безпеки, а також поліпшенню сприятливого бізнес-клімату в південноафриканських країнах.

Як зазначав лідер африканської боротьби з апартеїдом Н. Мандела, з 1993 р. ПАР почала реалізувати відмінно нову регіональну політику, що базувалася на таких принципах зовнішньої політики як забезпечення прав людини, що займають центральне місце в міжнародних відносинах і вони виходять за межі політичної, економічної, соціальної та гуманітарної сфери суспільства [33].

Сучасне керівництво ПАР вважає, що важливе місце в процесі налагодження міжнародної співпраці між державами повинні займати принципи просування демократії в усьому світі [22]. Вирішення всіх міжнародних спорів повинно відбуватися ненасильницькими методами, в т. ч. шляхом

запровадження ефективних механізмів контролю над озброєннями і налагодженням регіонального і міжнародного економічного співробітництва у глобальному просторі [42].

Тобто ПАР в новому тисячолітті взяла курс на гуманізацію своєї зовнішньої політики та відносно нейтральний статус у світовому зовнішньополітичному середовищі. Вона бере активну участь у багатьох міжнародних організаціях (табл. 3.1). Так, вона була однією із засновників ООН і таких міжнародних організацій як Південноафриканський митний союз, Співтовариство розвитку Півдня Африки, СОТ, група БРІКС та ін. Значне місце у сучасній доктрині міжнародних відносин ПАР зіграв Африканський Національний Конгрес (АНК), який заклав основу сучасної міжнародної політики ПАР.

Таблиця 3.1

Участь ПАР у міжнародних організаціях*

Рік вступу	Назва міжнародної організації	Наслідки участі або перебування
1945	ООН	Відстоювання прав і свобод чорношкірого населення.
1912	Африканський Національний Конгрес	Відіграла ключову роль у боротьбі за права чорношкірих і демократію в Південній Африці
2002	Африканський Союз	Дає можливість демократично вирішувати проблеми політичного та економічного розвитку країни в межах Африки та представляти її інтереси на регіональному та глобальному рівнях
2002	Світовий Банк	Гарантує право на отримання довгострокових позик для реалізації національних і міждержавних господарчо-економічних проєктів
2001	Нове партнерство для розвитку Африки, (НЕПАД)	Комплексна програма з подолання бідності, слабо-розвиненості, конфліктів та низького рівня управління
1995	Світова організація торгівлі (СОТ)	Лібералізації міжнародної торгівлі та регулювання торгово-політичних відносин країн-членів і захист позицій національних експортерів
1970	Південно-Африканський митний союз	Торгово-економічний союз країн Південної Африки, що забезпечує умови дотримання цивілізованої торгівлі та різних економічних форм співпраці між країнами
1996	Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Спеціальне агентство ООН, що регулює валютно-кредитні відносин країн-членів і надає їм допомогу при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко-, середньострокових кредитів

1997	«Група 77»	Міждержавна організація країн, що розвиваються, яка діє в рамках ООН та її органів із метою захисту прав країн третього світу
1959	Договір про Антарктику	Міжнародний договір, підписаний 1 грудня 1959 р. про недопущення використання ресурсів Антарктиди та збереження її екосистем
2010	БРІКС	Група країн, що розвиваються з метою збільшення інвестиційних можливостей та вирішення своїх економічних і геополітичних цілей. Двосторонні відносини між країнами БРІКС ведуть декларативно на основі неутручання, рівності й взаємовигоди.
2000	G 20	Попри те, що ПАР не входить у двадцятку найбільших економік світу, вона є учасником т.зв. клубу урядів і глав центральних банків країн із найбільш розвиненою економікою, що дає їй можливість відстоювати власні економічні інтереси
1910	Співдружність націй	Міжурядова міжнародна організація колишніх Британських колоній. Дає можливість проводити консультації та вирішувати важливі економічні, фінансово-інвестиційні програми й проекти

**Складено автором за: [2; 8; 13; 25].*

Стратегія ПАР у межах САДК будується на трьох основах: відновлення, зміцнення й збереження політичної єдності та згуртованості в її рамках і поглиблення економічної інтеграції та інтенсифікація розвитку регіональної інфраструктури. Тобто, ПАР взяла на себе провідну роль у регіоні для вирішення багатьох соціально-економічних питань. ПАР є активним учасником Африканського союзу й багатьох інших міжнародних організацій та сприяє регіональним ініціативам, спрямованим на зміцнення миру та стабільності на континенті.

Таким чином, ПАР на сучасному етапі свого розвитку проводить багатовекторну та складну зовнішню політику. Вона реалізує її як на регіональному двосторонньому, так і загально-африканському рівні, а також співпрацює в багатьох питаннях із глобальними лідерами – США, КНР, РФ, ЄС та численними міжнародними організаціями.

3.2. Зовнішньоекономічна і торгівельна діяльність держави

Після падіння режиму апартеїду ПАР зарекомендувала себе на міжнародному рівні як вагомий і діловий торгово-економічний партнер. Наприклад, починаючи з 1995 р. вона стала членом СОТ. У 1996 р. ПАР підписала комплексну міжнародну угоду про регулювання міжнародних тарифів і торгівлі. Тоді ж був підписаний Протокол про вільну торгівлю Співтовариства розвитку Південної Африки (SADC). У в 2000 р. вона ратифікувала Угоду про торгівлю, розвиток і співробітництво з ЄС (TDCA). Того ж року ПАР, відповідно до закону США, про зростання та можливості в Африці – отримала вільний доступ на внутрішні американські ринки. В 2002 р. була підписана угода з країнами регіону про Митний союз Південної Африки (SACU), що посилює зовнішньоекономічний вплив ПАР [1].

У регіональній економіці ПАР лідирує за основними показниками зовнішньоторговельного обороту, оскільки її експорт становить майже 60 % від загального обсягу торгівлі та майже 70 % валового внутрішнього продукту САДК. Вона також має найбільш розвинену і диверсифіковану виробничу базу [2]. За офіційними даними, прямі інвестиції від ПАР в країни САДК у 2020 р. перевищували 5,4 млрд дол. США [1]. А сальдо торгового балансу з іншою частиною континенту на цей період склало 47,35 млрд дол. США [2]. Експерти відзначають, що такий прогрес стався за рахунок зростання експорту в Мозамбік, Демократичну Республіку Конго, Зімбабве і Замбію протягом останніх двадцяти років. Ці дані досить чітко демонструють, що ПАР є найбільш розвиненою і сильною економікою в САДК [11]. Прикладом поглиблення економічної взаємодії ПАР є її експортно-імпортні зв'язки з Мозамбіком та Анголою. За останнє десятиліття ці дві країни стали основними центрами для спрямування інвестицій з боку ПАР. За даними Центру ADAstra, більше 300 інвестиційних проєктів ПАР були зареєстровані на початок 2020 р. на суму понад 130 млрд дол. США. Загальний обсяг імпорту за цей період склав 12 млрд дол. США [1].

Фахівці відзначають, що зовнішньоторговельна політика ПАР в регіоні є досить сприятливою. Вона ґрунтується на таких засадах: створення нових робочих місць; модернізація існуючої, а також створення нової інфраструктури, в тому числі інвестиційної та телекомунікаційної; технологічному розвитку за рахунок поставки кваліфікованих кадрів; збільшення податкових надходжень, а також збільшення споживчого вибору в приймаючих країнах; створенню сприятливого бізнес-клімату в південноафриканських країнах тощо [29].

За офіційними даними ООН, ПАР зараз посідає 75 місце у рейтингу відкритості зовнішньої торгівлі серед 200 країн світу, і 63 – в торговій інфраструктурі, а також 35 – за Індексом логістичної ефективності та 51 позицію за рейтингом митного адміністрування умов перетину кордонів [23].

За експертними оцінками, станом на кінець 2024 р. ПАР перебуває в стані економічної кризи, що наступила після COVID-19 й супроводжувалася високим рівнем безробіття – 32,9 % [1]. Соціальна структура цієї країни залишається складною, адже швидке зростання темношкірого населення до 61 млн на кінець 2022 р. призвела до демографічної кризи. Фахівці відзначають, що рівень зубожіння в цій країні за останніх п'ять років зріс на 27,7 % [33]. За економічними підсумками 2024 р., ВВП ПАР зменшився на 0,1 %. Найбільше зниження зафіксоване у будівництві та інфраструктурі (-3,1 %), гірничодобувній промисловості та розробці кар'єрів (-2,3 %), промисловому виробництві (-1,4 %), транспорті та зв'язку (-0,5%) [1].

Проте ПАР залишається й надалі найбільшим зовнішньоторговельним партнером всієї Африки. У 2023 р. її головними експортерами були країни-члени ЄС (21 %), Китай (9,6 %), США (8,8 %), Японія (7 %) та Велика Британія (5,2 %) (рис. 3.1). За оцінками фахівців, у 2023 р. відбулося скорочення експортних поставок ПАР до SACU відносно попереднього року із 13,4 % до 9,3 % [33]. Тоді як експорт до інших африканських країн за цей період теж скоротився з 13,6 % до 10,5 % [1]. Ця тенденція до зниження експорту суперечить меті уряду ПАР досягти 25 % зовнішньої торгівлі з іншими членами SACU до 2030 р. й потребує залучення значних зовнішніх фінансових інвестицій [33].

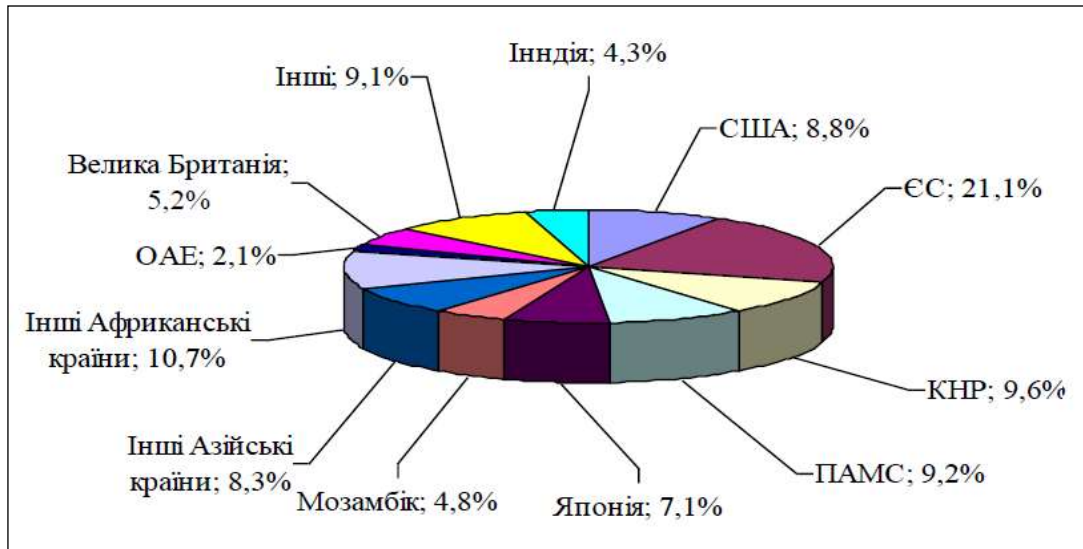

Рис. 3.2.1. Структура експорту ПАР у 2023 р. [1].

Товарний експорт ПАР став більше зосередженим на мінеральних продуктах, дорогоцінному камінні та металах, що становлять 40 % від усього експортного переліку промислової продукції. Частка сільськогосподарських товарів залишається стабільною на рівні 12 %. Основними статтями експорту з ПАР є групи товарів мінеральної сировини (28,1 %), коштовне каміння та дорогоцінні метали (20,8 %), недорогоцінні метали й вироби з них (10,2 %), транспортне обладнання (9,7 %), машини та електрообладнання (7,1 %) та інші види продукції (рис. 3.2).

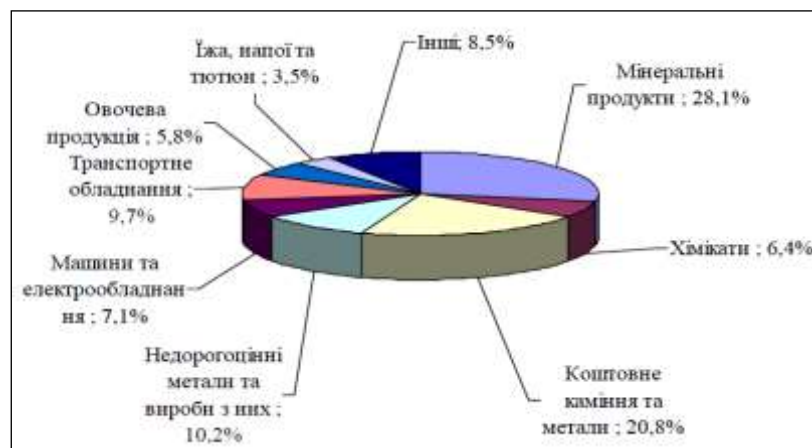

Рис. 3.2.2. Товарно-видова структура експорту ПАР у 2023 р. [1]

Що стосується експорту послуг ПАР, як відзначають експерти, то він різко скоротився, починаючи з 2020 р., коли почалася пандемія, й після цього досить повільно відновлюється [11]. Серед останніх швидкими темпами розвивається експорт південноафриканських послуг в телекомунікаційних та інформаційних сферах, комп'ютерних та ІТ-послугах, кредитуванні та страхуванні нерухомості тощо. Туристичні та транспортні послуги цієї країни зазнали найбільшого негативного впливу від пандемії й вони ще не повністю відновилися та потребують додаткових дотацій із боку держави та інвесторів.

Головними імпортерами ПАР у 2023 р. були країни ЄС (21,8 %), Китай (20,1 %), Індія (7,4 %), Саудівська Аравія та ін. держави (рис. 3.3). У структурі імпорту переважають мінеральні продукти (23,2 % від загального імпорту товарів), машини та електрообладнання (20,5 %), а також продукція хімічної промисловості (рис. 3.4). Найбільшу частину мінерального імпорту становили нафта й готові нафтопродукти. За останній рік їхня частка в загальному імпорті товарів зросла на 17,3 % [1]. Це відображає недостатню спроможність нафтопереробних заводів ПАР задовольнити внутрішній попит, а також зростання цін на основні енергоносії в країні за останніх десять років. Частка імпорту целюлози (включаючи папір і картон) у загальному товарному імпорті за останні роки зросла з 1,4 % до 4,1 % у 2023 р. [11].

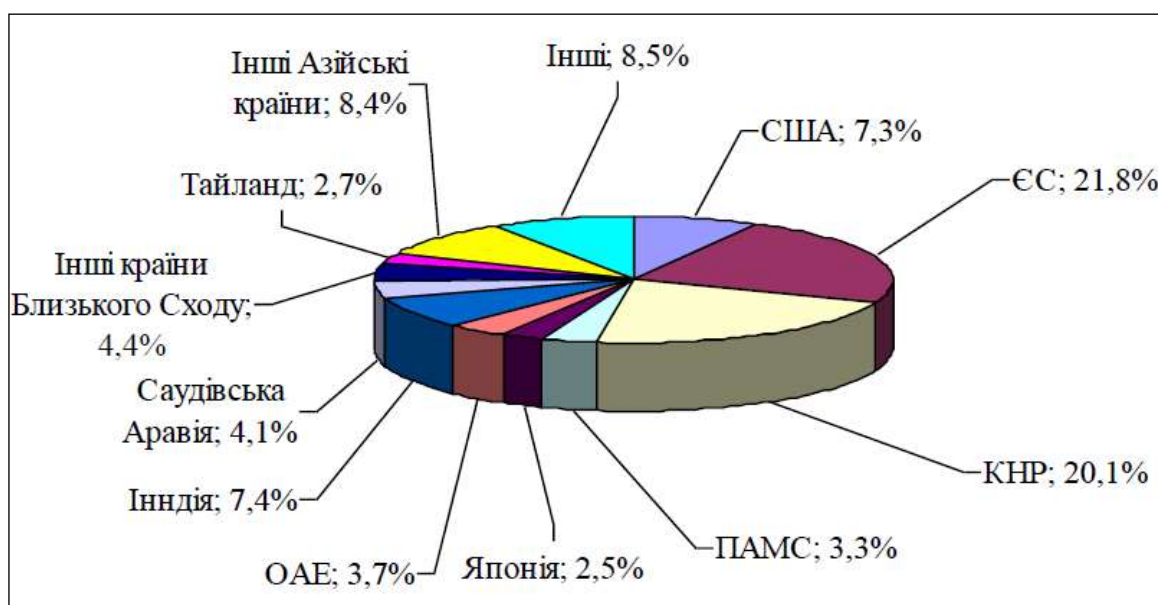

Рис. 3.2.3. Структура імпорту ПАР у 2023 р. [1].

Практика свідчить, що за останні роки значно зріс імпорт ПАР із Китаю, країн Близького Сходу (наприклад, ОАЄ) та Намібії, хоча впав імпорт з інших африканських країн та латиноамериканських держав [11]. Весь імпорт ПАР у послугах зосереджений на отриманні ІТ-технологій, транспортних та інформаційно-телекомунікаційних послуг, фінансово-кредитних і туристичних послугах, наукових винаходах і патентах, а також на сплаті послуг за використання інтелектуальної власності. Сукупна вартість імпорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг зросла за останні роки на 17 %, що свідчить про те, що ПАР обрала курс на розвиток ІТ-технологій та комп'ютерно-технологічного виробництва і роботобудування [33].

Щорічно зростають потоки прямих іноземних інвестицій до країн Африки, що в основному йдуть на освоєння видобутку мінеральної сировини на континенті та розвиток швидкоокупних галузей. Насамперед, це транспорт та інфраструктура, сільськогосподарське виробництво тощо. Так у 2023 р. сукупні африканські інвестиції становили 150 млрд дол. США, з яких 7,1 млрд – припадало на ПАР [1]. Вона була основним інвестором для провідних фінансових західних компаній – з США, Великої Британії, Німеччини, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу та інших високорозвинутих держав. Найбільшими інвесторами в останні роки були «Beijing Automotive Industry Holding», BMW, «Nissan» і «Mainstream Renewable Energy» тощо.

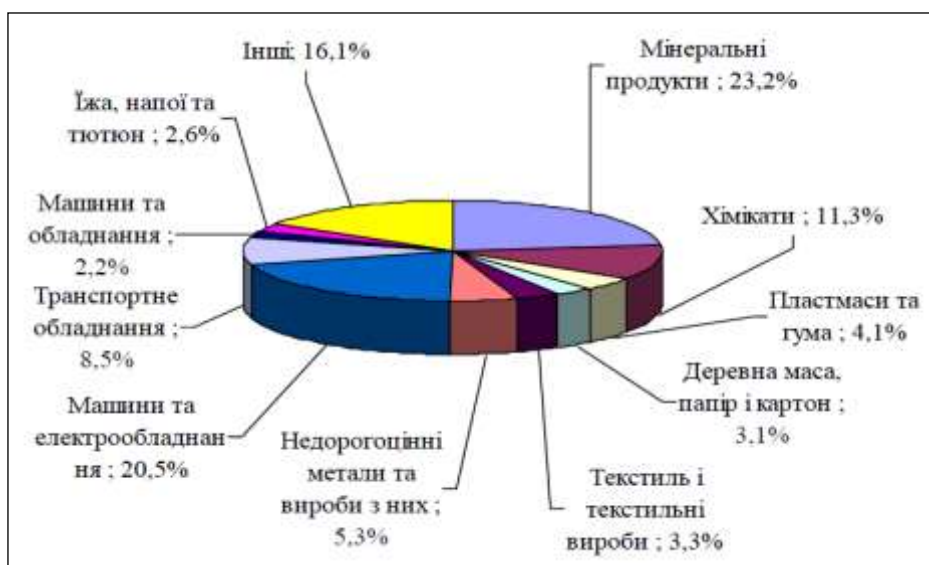

Рис. 3.2.4. Товарно-видова структура імпорту ПАР у 2023 р. [1].

Проте пандемія COVID-19 змінила таку ситуацію й з'явилася нова тенденція щодо зростання азійських та російських інвестицій в економіку цієї держави. Наприклад, за минулий рік Китай виділив понад 2 млрд дол. США на фінансування гірничодобувної промисловості ПАР. Значні інвестиції в регіональні проєкти за участю ПАР в останні роки здійснили Японія, Австралія, ОАЄ та РФ [11]. Тому керівництво ПАР в особі С. Рамафоси та інших урядових кіл цієї країни всіляко заохочує іноземних інвесторів, щоб вони вкладали значні фінанси в їхню економіку, адже це позитивно сприяє міжнародному співробітництву, підняттю іміджу країни на зовнішньополітичній арені й допомагає розвивати її господарчий комплекс, сприяє створенню додаткових робочих місць та економічному зростанню [2].

Отже, ПАР має досить розвинуті торговельно-економічні відносини з багатьма країнами світу та намагається освоїти нові ринки збуту та залучити стабільні іноземні інвестиції в країну.

3.3. Проблеми та перспективи реалізації зовнішньої політики Південно-Африканської Республіки

Із середини 1990-х років апартеїд змінився у діаметрально протилежний бік – дискримінацію білого населення в ПАР. За оцінками фахівців, до початку 2000-х років було вбито понад 1500 білих фермерів. Навіть зараз більшість білих громадян ПАР проживають у закритих поселеннях, які знаходяться під приватною або державною охороною. Тому з 1994 р. цю країну назавжди залишило понад 300 тис. білих громадян [2]. Значної шкоди для соціальної сфери та економіки цієї держави в останні роки завдали також захворюваність на СНІД та COVID-19, а також підвищена злочинність і високий рівень безробіття (35,7 % у 2023 р.). За статистикою, ПАР займає одне з перших місць у світі за кількості вбивств та пограбувань, що відлякує іноземних інвесторів і туристів із розвинутих країн світу. Лише у 2020 р. було зафіксовано понад 32 тис. убивств. Часто на території ПАР виникають протестні безлади, спрямовані проти чорношкірих мігрантів із сусідніх країн, найбільше із Зімбабве [33].

Нині у ПАР є п'ять промислових зон (IDZ), що мають відмінні показники економічного зростання. Серед найбільш розвиненими є ті, що мають на своїй території значні поклади мінеральної сировини, включаючи алмази, золото, платину, поліметали тощо. Вона посідає 48 місце серед 82 країн за індексом «Economist Intelligence Unit» на 2022 р., який розраховують для рейтингу сприятливого бізнес-середовища [33]. У 2023 р. вона опустилася на 53 місце цього рейтингу за рахунок загального погіршення в провідних галузях економіки держави та через складну ситуацію в макроекономічному середовищі. Це сталося внаслідок повільного зростання виробництва та дуже високого рівня безробіття в країні. Сюди ж слід додати політико-економічну кризу в регіоні та світі, що вона намагається компенсувати за рахунок реалізації комплексних реформ всередині держави й запровадження сприятливої митної, інвестиційної та зовнішньоторговельної політики в цілому й налагодження нових ділових контактів, пошуку стратегічних партнерів, напр., БРІКС [14].

Дослідження політико-соціальних відносин Південноафриканської ради з досліджень у галузі гуманітарних наук показує, що з кожним роком рівень задоволення населення ПАР владними ініціативами й політичними реформами постійно знижується, починаючи з 2004 р., коли вона відзначала десятиліття демократії (рис. 3.5). За експертними оцінками, лише 32 % сучасного населення країни підтримує її законодавчі ініціативи, внутрішні реформи та зовнішньополітичний курс [34].

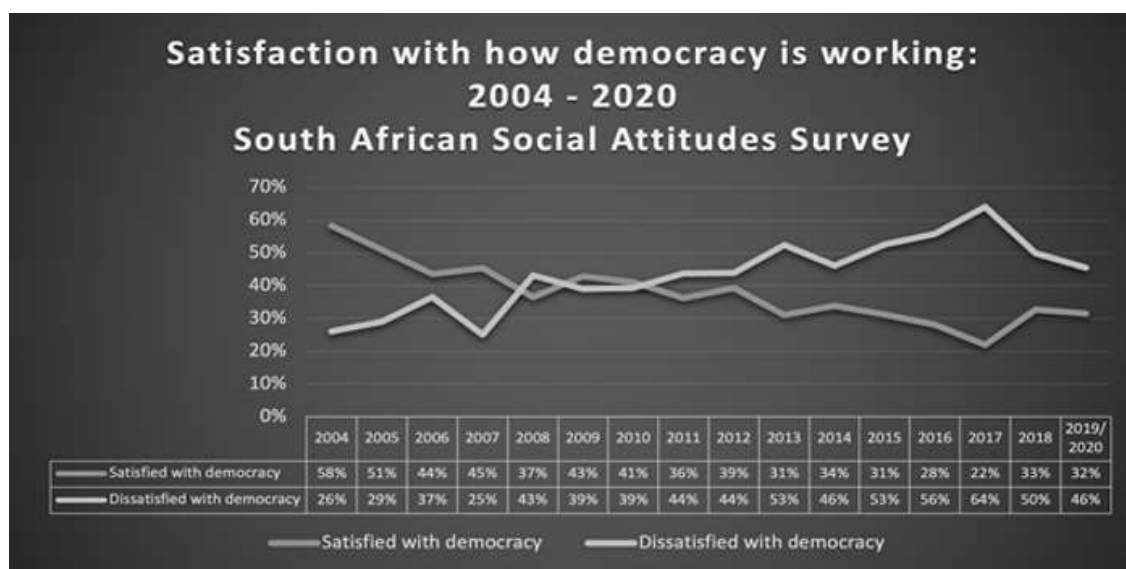

Рис. 3.3.1. Рівень задоволення демократією в ПАР за період 2004–2020 рр.
(«The Economist»)

Експерти відзначають, що ПАР має багато привабливих активів для залучення значних потоків іноземних інвестицій, таких як диверсифікована, продуктивна й розвинена економіка, багаті природні мінеральні ресурси, прозора правова система та відносна політична стабільність і надлишок трудових ресурсів [32]. Південно-Африканський уряд постійно пропонує різноманітні інвестиційні стимули для окремих галузей, наприклад, податкові пільги для підтримки транспортного сектору й знижки для виробництва актуальних товарів споживання та послуг тощо. Проте сучасна ПАР страждає від зростання соціальних заворушень, високого рівня корупції та структурних проблем у постачанні електроенергії, недоліків у транспортній логістиці, підвищених

злочинності в містах тощо. Тому іноземні інвестори стурбовані відсутністю гарантій вчасного повернення основних прибутків, погашення фінансових боргів, які в країні щорічно зростають. На думку фахівців, у ПАР потрібно проводити більш прозорі та ефективні реформи в політиці та економіці [8]. Інвестиційному потенціалу держави перешкоджає правова невизначеність, яка відлякує іноземних інвесторів, незважаючи на оприлюднення Закону про захист інвестицій 2015 р., що посилив правові гарантії для іноземних інвесторів.

Експерти відзначають, що на галузевому рівні обробна промисловість замінила фінансові послуги та стала найбільшим сектором-одержувачем іноземних інвестицій за останніх п'ять років [29]. За нею стоїть видобувна промисловість і розробка кар'єрів, а також фінансові послуги, що в основному спрямовані з Нідерландів, Великої Британії, Бельгії, США та Швейцарії. Іноземні ТНК, що інвестують у ПАР, повинні використовувати норми міжнародного права, що застосовують до всіх компаній, що працюють у країні, а також галузеве законодавство для нормалізації своєї діяльності.

В результаті проведення SWOT-аналізу ми встановили, що ПАР має багато сильних й слабких сторін, а також можливостей і загроз щодо реалізації своєї зовнішньої політики (табл. 3.2). Сильними сторонами ПАР є її домінуюча силова геополітична позиції в регіоні; значні запаси корисних копалин (золота, платини, алмазів, поліметалів, уранових руд тощо), а також добре розвинута виробнича інфраструктура та гірничодобувна й переробна сфери для розвитку міжнародної торгівлі; реалізація політики нейтралітету та ін.

Таблиця 3.2

Результати SWOT-аналізу зовнішньої політики ПАР*

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Домінуючі політичні позиції в південноафриканському регіоні. 2. Значні запаси копалин: золота, платини, алмазів, поліметалів, уранових руд. 3. Добре розвинута виробнича інфраструктура, гірничодобувна й переробна сфери. 4. Реалізація політики нейтралітету. 5. Претензії на регіональне політичне лідерство.	1. Географічна віддаленість від світових ділових активних центрів. 2. Значна залежність від іноземних інвестицій. 3. Політичні сліди апартеїду та минулої расистської політики. 4. Значні витрати на оборону і ВПК. 5. Без'ядерний статус держави.
Можливості	Загрози
1. Значні перспективи у розвитку капіталомістких галузей виробництва та орієнтація на більш прибуткові галузі економіки. 2. Освоєння нових ринків і пошук надійних інвесторів та ділових партнерів у регіонах світу, конкуруючи з провідними китайськими, американськими, японськими та європейськими фірмами та корпораціями. 3. Залучення до співпраці нових торговельних партнерів із Латинської Америки та Азії тощо. 4. Налагодження більш тісної політичної співпраці з країнами Африки, Азії та Південно Америки тощо. 5. Перетворитися на потужного регіонального геополітичного гравця	1. Виникнення нових регіональних конфліктів. 2. Наслідки світової економічної кризи та пандемії COVID-19 та інших інфекційних хвороб. 3. Значний російський та китайський політичний вплив. 3. Значні збитки від торговельно-економічного протистояння США з Китаєм і війни РФ в Україні. 4. Високий рівень безробіття та падіння рівня життя місцевого населення. 5. Наявність на території держави багатьох шкідливих хімічних та радіоактивних підприємств із можливим подальшим забрудненнями довкілля

* *Складено автором.*

Слабкими аспектами у реалізації зовнішньої політики ПАР є її відносна географічна віддаленість від світових ділових активних центрів; значна залежність від зовнішніх іноземних інвестицій; політичні сліди апартеїду та минулої расистської політики; значні затрати на оборонну сферу та її без'ядерний статус. Основними загрозами для реалізації сучасної зовнішньої політики ПАР є можливість виникнення нових регіональних конфліктів в Африці; значні загрози внаслідок світової економічної кризи та COVID-19,

СНІДу та інших інфекційних хвороб; потрапляння під російський та китайський політичний вплив; значні збитки від торговельно-економічного протистояння США з Китаєм і внаслідок російської агресії в Україні; високий рівень безробіття та падіння рівня життя місцевого населення; наявність на території держави багатьох шкідливих хімічних та радіоактивних підприємств із можливим забрудненнями довкілля.

Перспективами для зовнішньополітичного курсу ПАР є її орієнтація на залучення іноземних інвестицій у капіталомісткі галузі виробництва та на більш прибуткові галузі економіки й розвиток зовнішньої торгівлі; освоєння нових ринків і пошук надійних інвесторів та ділових партнерів у регіонах планети, конкуруючи з провідними фірмами та корпораціями КНР, США, Японії та Європи; залучення до співпраці нових торговельних партнерів із Латинської Америки та Азії; налагодження тіснішої політичної співпраці з країнами Африки, Азії та Південно Америки тощо. Для цього вона має великий ринковий потенціал, розвинену інфраструктуру та конкурентоспроможну національну економіку.

Керівництво ПАР розробило кілька нових стратегій зовнішньополітичного, торговельно-економічного та інвестиційного розвитку цієї держави, які вона намагається реалізувати у найближчі п'ять років. Так, розроблено Національний план розвитку до 2030 р., Переосмислену промислову стратегію (RIS) і План економічного відновлення. Національний план розвитку до 2030 р. передбачає декілька довгострокових цілей і дій, у яких міжнародна торгівля ПАР має зайняти першочергове значення. Він визнає важливість розширення та диверсифікації експорту для стимулювання внутрішнього зростання й зайнятості, що повинні стимулювати розвиток більш конкурентоздатних господарчих підприємств, що потребують підтримки іноземних інвестицій та стабільної макроекономічної політики, а також впровадження т. зв. інклюзивної сільської економіки, яка повинна експортувати лише перероблену сільськогосподарську продукцію [33]. План також передбачає подальшу регіональну інтеграцію ПАР із сусідніми державами через логістичні

коридори, з'єднання ланок постачання з фірмами-представниками сусідів та розширення проникнення торгівлі на ринки, що швидко зростають, наприклад в Африці, Східній Азії та Бразилії.

ПАР намагається активно захищати свої міжнародні торгівельні інтереси за допомогою механізму врегулювання суперечок у СОТ. Вона представляє інтереси усього чорношкірого населення в ООН і намагається брати участь у вирішенні міжнародних регіональних конфліктів, а також відстоює права і захищає позиції країн, що розвиваються. В ПАР також добре налагоджена демократія та дотримання верховенства права.

Таким чином, ПАР як регіональний геополітичний центр має достатній економічний розвиток, значний ресурсний природний потенціал, численне військо та надійних союзників як в межах Африканського континенту, так і поза ним. Тому перевагами сучасної зовнішньої політики ПАР є: провідні політичні позиції в регіоні; реалізація політики нейтралітету; претензії на регіональне політичне лідерство тощо. Основними перевагами ПАР у реалізації її зовнішньої політики є: значні перспективи у розвитку двосторонньої та багатосторонньої міжнародної співпраці; освоєння нових ринків і пошук надійних іноземних інвесторів та ділових партнерів у регіонах світу; залучення до співпраці надійних торговельних партнерів із Латинської Америки та Азії тощо; налагодження більш тісної політичної співпраці з країнами Африки, Азії та Південно Америки; можливість стати потужним континентальним геополітичним гравцем. Основними недоліками у реалізації зовнішньої політики ПАР є: географічна віддаленість від світових ділових активних центрів; залежність від іноземних інвестицій; наслідки апартеїду та минулої расистської політики; значні витрати на оборонну сферу; без'ядерний статус держави; економічна та соціальна напруга та відкладення державних капітальних видатків, пов'язане з відволіканням коштів на надзвичайні потреби; почастищення робітничих і соціальних страйків в останні роки; насильство та корупція у владі; брак висококваліфікованої робочої сили, високий рівень безробіття, жорсткість ринку праці; слабке

імміграційне законодавство; залежність економіки держави від світових цін на руду та постачання паливної сировини з-за кордону тощо.

Отже, ПАР має значні перспективи для реалізації своєї подальшої політики нейтралітету та активної участі в політико-економічному житті країн Африки та світу загалом.

ВИСНОВКИ

Зовнішня політика – це діяльність держави та її політичних інститутів, що реалізується на міжнародній арені, та спрямована на захист власних національних інтересів і поширення свого політичного впливу. Історично ПАР сформувала різні форми та напрямки внутрішньої та зовнішньої політики, що базувалися не тільки на жорстких проявах расистського апартеїду, експлуатації чорношкірого населення представниками білої раси, але й на нових принципах демократії та поліаспектності. Це вимагало від керівництва країни застосування виважених зовнішніх кроків як у межах континенту, так і поза ним. Зараз ПАР має значні законодавчі напрацювання в галузі реалізації зовнішньої політики та участі в міжнародних програмах і проектах.

ПАР є активним учасником Африканського союзу й багатьох інших міжнародних організацій та сприяє регіональним ініціативам, спрямованим на зміцнення миру та стабільності на континенті. Вона намагається проводити багатовекторну зовнішню політику, що реалізується як на регіональному двосторонньому, так і загальноафриканському рівні, а також співпрацює в багатьох питаннях взаємодії із глобальними лідерами – США, КНР, РФ, ЄС та численними міжнародними організаціями. Ця країна має досить розвинуті торговельно-економічні відносини з багатьма державами світу та намагається освоїти нові ринки та залучити стабільні інвестиційні надходження в країну. ПАР має значні перспективи для реалізації своєї подальшої політики нейтралітету та активної участі в політико-економічному житті країн Африки. Вона проводить активну зовнішню політику й представляє не тільки власні національні інтереси, але й намагається відстоювати права темношкірого населення в регіоні та світі. Її основними напрямками зовнішньої політики є: забезпечення державного суверенітету й національних інтересів; налагодження різнопланових міжнародних зав'язків; формування позитивного зовнішньополітичного іміджу ПАР; розширення та урізноманітнення торговельно-економічних відносин й залучення нових іноземних інвестицій;

активна підтримка принципів дотримання прав расових та етнічних спільнот, загальних прав людини та міжнародного демократичного розвитку; сприяння міжнародній стабільності та безпеки на Африканському континенті, включаючи запобігання тероризму та протидія міжнародній злочинності; зміцнення взаємовідносин між країнами, що розвиваються, а також посилення їх авторитету на рівні міжнародних організацій та рівноправної їх співпраці з розвиненими країнами тощо. Добросусідська політика ПАР передбачає активне сприяння стабільності та розвитку у регіоні, зокрема шляхом співпраці із прикордонними країнами у сфері економіки, культури та політики. Головною метою такої зовнішньополітичної стратегії добросусідства є зміцнення регіонального співробітництва й досягнення взаємної вигоди для всіх учасників міжнародного процесу. Загалом сучасна зовнішня політика ПАР базується на принципах пасивізму, або невтручання у внутрішні справи інших держав, й відмови від вирішення збройних конфліктів військовими засобами, а також застосування багатосторонності у вирішенні міжнародних проблем і регіональної співпраці.

Основні переваги ПАР у реалізації її зовнішньої політики такі: провідні політичні позиції в регіоні; реалізація політики нейтралітету; налагодження більш тісної політичної співпраці з країнами Африки, Азії та Південної Америки; можливість стати потужним континентальним геополітичним гравцем тощо. Головними недоліками у реалізації зовнішньої політики ПАР є: віддаленість від світових фінансово-економічних центрів; значна залежність від іноземних інвестицій; наслідки минулої расистської політики; великі витрати на ВПК; без'ядерний статус держави; політична та соціально-економічна напруга в регіоні; прояви насильства та корупція у владі тощо. Незважаючи на це, ПАР має значні перспективи для реалізації своєї подальшої політики нейтралітету та активної участі в політико-економічному житті країн Африки та світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/pivdenna-afrika-vid-rasistskogo-rezhimu-do-lidera-kontinentu> (дата звернення: 13.12.2024).
2. Анатомія апартеїду в ПАР: від британського колоніалізму до політики Національної партії. URL: <https://commons.com.ua/uk/anatomiya-aparteyidu-v-par/> (дата звернення: 03.11.2024).
3. Африканські країни пропонують мирний план для України та РФ – президент ПАР. URL: <https://suspilne.media/477886-afrikanski-kraini-proponuut-mirnij-plan-dla-ukraini-ta-rf-prezident-par/> (дата звернення: 11.03.2025).
4. Бабич Л. М. Аналіз інструментів міжнародних організацій, спрямованих на розв'язання проблеми бідності в Україні та світі. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/48.pdf (дата звернення: 13.02.2024).
5. Глобалізація та політика національної безпеки / під ред. П. Юхименко. К. : Центр навч. літератури, 2021. 408 с.
6. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 416 с.
7. Григорук П. М., Хрущ Н. А. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. К.: Кондор, 2017. 206 с.
8. Гузь Дар'я. Південна Африка: від расистського режиму до лідера континенту. URL : <https://adastra.org.ua/blog/pivdenna-afrika-vid-rasistskogo-rezhimu-do-lidera-kontinentu> (дата звернення 23.03.2025).
9. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Х.: Право, 2017. 448 с.
10. Жук Катерина. ПАР: Світовий лідер з видобутку діамантів та золота. URL : <https://investory.news/par-svitovij-lider-z-vidobutku-diamantiv-ta-zolota/> (дата звернення: 27.01.2025).

11. Економіка та бізнес-клімат ПАР. URL : <https://rsa.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/222-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-par/ekonomika-ta-biznes-klimat-par> (дата звернення 12.02.2025).
12. Іжнін І. І. Міжнародні конфлікти (кінець XIX – перша половина XX ст.): підр. Л.: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2019. 448 с.
13. Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформацій. Х. : Віват, 2020. 256 с.
14. Кулеба Д. Україна та Південно-Африканська Республіка виводять співпрацю на новий рівень. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/dmytro-kuleba-ukraina-ta-pivdenno-afrykanska-respublika-vyvodiat-spivpratsiu-na-novy-i-riven> (дата звернення 22.11.2024).
15. Ледерак Дж. П. Розбудова миру: стале примирення в розділених суспільствах. К.: Дух і літера, 2019. 250 с.
16. Лісовський П., Лісовська Ю. Політика міжнародних відносин. Проблеми і перспективи: навч. посіб. К: Університет «Україна», 2021. 350 с.
17. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк: СЛУ імені Лесі Українки, 2018. 220 с.
18. Михасюк І. Р. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних воєнних конфліктах: підр. Л.: ЛНУ імені І. Франка, 2017. 312 с.
19. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. О. М. Кузя. Харків: ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2020. 201 с.
20. Міжнародні організації: навч. посіб. / за ред. Козака Ю. Г., Ковалевського В. В., Логвінової Н. С. К.: Центр навч. літератури, 2009. 223 с.
21. Нова політична епоха в ПАР: чи стане вона проукраїнською? URL : <https://dif.org.ua/article/nova-politichna-epokha-v-par-chi-stane-vona-proukraïnskoju> (дата звернення 20.11.2024).
22. Олійник Наталія. ПАР – країна з тріумфом керівництва. URL : <https://social-science.uu.edu.ua/article/913> (дата звернення: 13.02.2025).

23. Офіційний сайт ООН. URL: www.un.org (дата звернення: 18.02.2024).

24. Південно-Африканська Республіка чекає пропозицій від українських експортерів. URL : <https://kiev-chamber.org.ua/uk/17/1828.html> (дата звернення: 10.01.2025).

25. Позиція Південно-Африканської Республіки як приклад ставлення нейтральних країн Глобального Півдня до російсько-української війни. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/pozytsiyapivdenno-afrykanskoji-respubliki-yak-pryklad> (дата звернення: 15.01.2025).

26. Путін вирішив не їхати на саміт у ПАР, де його мали б заарештувати. URL: <https://detector.media/infospace/article/214432/2023-07-19-putin-vyrishyv-ne-ikhaty-na-samit-u-par-de-yogo-maly-b-zaareshtuvaty/> (дата звернення: 19.11.2024).

27. Результати виборів у Південно-Африканській Республіці та їх значення для держави, регіону та у глобальному контексті. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-vyboriv-u-pivdenno-afrykanskiy-respublitsi-ta-yikh> (дата звернення: 15.12.2024).

28. Ринейська Л. С. Роль міжнародних організацій у формуванні міжнародних стратегій економічного розвитку. *Ефективна економіка*. URL : www.economy.nauka.com.ua (дата звернення: 18.12.2024).

29. Самойлова Л. І. Південно-Африканська Республіка: головні напрями внутрішнього та зовнішнього розвитку країни в умовах всебічної глобалізації. (Південно-Африканський сценарій глобального розвитку). *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. Вип. 21. С. 127–133.

30. Сапсай А. П. Участь ЄС у врегулюванні конфліктів на африканському континенті. *Гілея: Науковий вісник*. 2013. № 72. С. 188–193.

31. Сутність та види міжнародних конфліктів в сучасних міжнародних відносинах. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF (дата звернення: 13.12.2024).

32. Толстов С. В. Тенденції політичної взаємодії між ЄС та країнами Африки. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3286/1/Tendentsii%20politychnoi%20vzaiemodii%20mizh.pdf> (дата звернення 07.03.2025).
33. AfCFTA. URL: <https://au-afcfta.org/> (дата звернення: 14.12.2024).
34. Africa's Quest for Reform of the United Nations Security Council. ACCORD. URL: <https://www.accord.org.za/analysis/africasquest-for-reform-of-the-united-nations-security-council/> (дата звернення: 17.02.2025).
35. Dot Keet. South Africa's Official Position and Role in Promoting the WTO. Transnational Institute. Ideas into Movement. URL: <https://www.tni.org/files/WTOpositions%20and%20role%20of%20SouthAfrica.pdf> (дата звернення: 23.12.2024).
36. Ethiopia in the United Nations Security Council 2017–2018. Diva-portal. URL: <https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:1076459/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення: 12.12.2024).
37. Ethiopian International Peace Support Training Institute. UNDP. URL: <https://www.undp.org/ethiopia/projects/ethiopianinternational-peace-support-training-institute> (дата звернення: 17.12.2024).
38. Gustavo de Carvalho. A Changing Environment for Peacekeeping in Africa: South African Perspectives. P. 101–104. URL: <https://www.nids.mod.go.jp/english/event/symposium/pdf/2014/E-05.pdf> (дата звернення: 04.12.2024).
39. Lee D. South Africa in the World Trade Organisation. SpringerLink. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230503830_3 68 SA benefits economically from BRICS grouping. SAnews. URL: <https://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-benefitseconomically-brics-grouping> (дата звернення: 05.12.2024).
40. Maru M. T. Ethiopia and the African Union. LinkedIn. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/ethiopia-african-union-dr-iurmehari-taddele-maru-1> (дата звернення: 19.12.2024).

41. South Africa honoured to assume role of chairing the African Union in 2020. URL: <https://embajadasudafrica.mx/south-africa-honoured-to-assume-role-of-chairing-the-african-union-in-2020/> (дата звернення: 10.12.2024).

42. South Africa International organization participation – Government. IndexMundi – Country Facts. URL: https://www.indexmundi.com/south_africa/international_organization_participation.html#google_vignett (дата звернення: 13.12.2024).

43. South Africa to call for reform of UN security council. Anadolu Ajans. URL: <https://www.aa.com.tr/en/africa/south-africa-to-callfor-reform-of-un-security-council/1254954> (дата звернення: 15.02.2025).

44. Trade in services: A niche for export diversification in Africa. URL: https://unctad.org//official-document/aldcafrica2022_Ch2_en.pdf (дата звернення: 06.02.2025).

45. Why the African Union needs a stable Ethiopia | ISS Africa. ISS Africa. URL: <https://issafrica.org/iss-today/why-the-africanunion-needs-a-stable-ethiopia> (дата звернення: 18.12.2024).

46. WTO. Accession status: Ethiopia. World Trade Organization – Home page – Global trade. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_ethiopia_e.htm (дата звернення: 11.12.2024).